

IZZIVI ZA OSEBE S POSEBNIMI POTREBAMI NA NJIHOVEM PREHODU IZ ŠOLE NA TRG DELA

Zbornik povzetkov

Portorož
8. in 9. april 2014

XXII. IZOBRAŽEVALNI DNEVI

IZZIVI ZA OSEBE S POSEBNIMI POTREBAMI NA NJIHOVEM PREHODU IZ ŠOLE NA TRG DELA

Organizatorja

DRUŠTVO SPECIALNIH IN REHABILITACIJSKIH
PEDAGOGOVI SLOVENIJE

SKUPNOST ORGANIZACIJ ZA USPOSABLJANJE
SLOVENIJE

Naslov

IZZIVI ZA OSEBE S POSEBNIMI POTREBAMI NA NJIHOVEM PREHODU IZ ŠOLE NA TRG DELA –
Zbornik povzetkov XXII. Izobraževalnih dni Društva specialnih in rehabilitacijskih pedagogov
Slovenije in Skupnosti organizacij za usposabljanje oseb s posebnimi potrebami v Republiki
Sloveniji

Izdajatelj

Društvo specialnih in rehabilitacijskih pedagogov Slovenije,
Linhartova 51,
1000 Ljubljana
www.drustvo-srp.si

Skupnost organizacij za usposabljanje oseb s posebnimi potrebami v Republiki Sloveniji,
Linhartova 51,
1000 Ljubljana
www.sous-slo.net

Organizacijski odbor

mag. Marko **Strle**,
dr. Valerija **Bužan**,
Karl **Destovnik**,
dr. Aksinja **Kermauner**,
Suzana **Krajnc Joldič**,
Branko **Lorenčič**.

Urednik

mag. Marko **Strle**

Vsak avtor odgovarja za jezikovno in vsebinsko ustreznost prispevka.

Portorož, april 2014

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

331.5-056.3-053.2(082)(0.034.2)

IZZIVI za osebe s posebnimi potrebami na njihovem prehodu iz šole na trg dela [Elektronski vir] :
zbornik povzetkov : XXII. izobraževalni dnevi, Portorož, 8. in 9. april 2014 / [urednik Marko Strle]. - El.
knjiga. - Ljubljana : Društvo specialnih in rehabilitacijskih pedagogov Slovenije : Skupnost organizacij
za usposabljanje oseb s posebnimi potrebami v Republiki Sloveniji, 2014

ISBN 978-961-90995-4-4 (Društvo specialnih in rehabilitacijskih pedagogov Slovenije, pdf)

1. Strle, Marko

273284096

Vsebina

PREDGOVORA.....	8
POKLICNA/KARIERNA ORIENTACIJA UČENCEV IN DIJAKOV S POSEBNIMI POTREBAMI OB PREHODU NA TRG DELA	
Janez Drobnič	12
PREHOD MLADIH S POSEBNIMI POTREBAMI NA TRG DELA, STALIŠČA POSVETA V DRŽAVNEM SVETU RS	
Tatjana Dolinšek	
Alojz Kovščca	13
ERGO WORK – OBLIKOVANJE INKLUZIVNIH IN DOSTOPNIH DELOVNIH MEST	
Majda Schmidt, Andreja Čurin, Marjan Leber	15
MLADOSTNIKI S POSEBNIMI POTREBAMI OB PREHODU IZ ŠOLE NA TRG DELA – ZAPOSLOTVENI CENTER JANEZ DELA	
Irena Nose, Matej Rovšek.....	16
AKTIVNA PARTICIPACIJA ŠTUDENTA S POSEBNIMI POTREBAMI PRI OBLIKOVANJU INDIVIDUALIZIRANEGA ŠTUDIJSKEGA NAČRTA KOT MOŽNOST ZA KONKURENČEN VSTOP NA TRG DELA	
Vanja Kiswarday, Jerneja Keber, Nastja Slokar	17
OD SPOZNAVANJA POKLICEV DO »MOJE SLUŽBE«	
Špela Mlinar, Vojka Lipovšek	18
PREDSTAVITEV PROJEKTA »Z MAVRICO V ROKI«	
Tanja Kek	19
INOVATIVNI PRISTOPI PRI VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNEM DELU V SREDNJI ŠOLI ZGNL	
Alenka Levec.....	23
PROGRAM DODATNEGA USPOSABLJANJA ODRASLIH (PDUO) CIRIUS VIPAVA - NOVA PRILOŽNOST	
Erna Žgur	24
SODELOVANJE V OBRTNIH STORITVAH V OKVIRU TRANZICIJSKEGA PROGRAMA DODATNEGA USPOSABLJANJA ODRASLIH (PDUO) CIRIUS Vipava	
Tamara Srebot, Alenka Ušaj, Loredana Sajovic, Erna Žgur.....	25
PROJEKT KORAK K SAMOSTOJNOSTI: KO O SVOJIH ŽELJAH IN IZKUŠNJAH PRI PREHODU NA TRG DELA SPREGOVORIJO MLADI S POSEBNIMI POTREBAMI	
Bojana Lipičnik.....	27
KARIERNA ORIENTACIJA V TRETJI TRIADI OSNOVNE ŠOLE	
Nataša Koprivnik.....	28
VLOGA INKLUZIVNEGA PEDAGOGA KOT PODPORNEGA ČLENA PRI ZAPOSLOVANJU OPP MED FAKULTETO IN DELODAJALCEM	
Jurij Marussig.....	29
VLOGA VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNE USTANOVE PRI VKLJUČITVI NA TRG DELA	

Vesna Kolenko	30
MEHANIZMI PODPORE SLEPIM IN SLABOVIDNIM OSEBAM S KOMBINIRANIMI MOTNJAMI - VISkiLab	
Nina Schmidt	31
CILJI IN REZULTATI PROJEKTA IZOBRAŽEVANJE IN USPOSABLJANJE MLADIH LJUDI Z MOTNJAMI V DUŠEVNEM RAZVOJU ZA DELO NA KMETIJI	
Irena Borštnik, Tatjana Popović.....	32
SLEPI OZ. SLABOVIDNI DIJAKI IN PRAKTIČNO USPOSABLJANJE Z DELOM (PUD)	
Marija Jeraša, Darja Lukan	33
VEČERJA V TEMI	
Damijana Dušak.....	34
SUCCESSFUL EUROPEAN PRACTICE IN VET	
Harald Weber	35
VKLJUČEVANJE DIJAKOV NA TRG DELA V ČASU ŠOLANJA NA SREDNJI ŠOLI ZAVODA ZA GLUHE IN NAGLUŠNE LJUBJANA - KAJ DELUJE IN ZAKAJ DELUJE	
Bernarda Kokalj	36
BRALNA PISMENOST DIJAKOV Z INTELEKTUALNIMI PRIMANJKLJAJI	
Mojca Lipe Stopar, Nika Jenko	37
PODPORA IN SPREMLJANJE VKLJUČEVANJA GIBALNO OVIRANIH IN DOLGOTRAJNO BOLNIH UČENCEV V PROGRAME IZOBRAŽEVANJA	
Nika Jenko	
Tanja Babnik	38
INTEGRIRANA ZAPOSILITEV V VDC TONČKE HOČEVAR	
Mateja Klančar Golob, Maja Rozman.....	39
POMOČ PRI SAMOOSKRBI S SADJEM IN ZELENJAVO	
Danica Benčina, Tatjana Pregelj, Aleksandra Rupnik, Erna Žgur	40
NA PRAGU ODRASLOSTI – PROGRAM ZA RAZVIJANJE ŽIVLJENJSKIH VEŠČIN	
Jelena Horvat.....	41
PRENOVLJENI PROGRAM UČENJE ZA ŽIVLJENJE IN DELO	
Stanka Grubešič.....	42
IZHODIŠČA ZA OCENO ZAPOSILITVENIH MOŽNOSTI BREZPOSELNIH OSEB S STATUSOM INVALIDA	
Lea Kovač	
Peter Svetina	44
TRANZICIJA PRI OSEBAH S SLEPOTO IN SLABOVIDNOSTJO: kaj, kdo, kdaj, kako in zakaj	
Ingrid Žolgar, Eva Škrlec, Sara Češarek.....	46
SISTEMSKE SPREMEMBE ZA TRAJNOSTNO SKRB ZA KVALITETO ŽIVLJENJA OSEB S POSEBNIMI POTREBAMI	
Vinko Logaj	47
OD INSTITUCIONALIZIRANE SKRBI K SKUPNOSTNI SKRBI ZA MLADE S POSEBNIMI POTREBAMI	
Dušan Rutar	48

PREDGOVORA

Velike ideje potrebujejo krila,

a tudi mehanizem za pristajanje.

(C. O. Jackson)

V naši postmoderni družbi se s stališča kapitala oz. funkcionalnosti in učinkovitosti izjemno visoko ceni zdravje, telesno moč, lepoto, mladost in inteligentnost, vsak odklon od teh »norm« pa se ocenjuje kot izguba visoko cenjene vrednote. Če se posameznik razlikuje od drugih ljudi v lastni kategoriji in se njegova pripisana socialna identiteta postavi pred njegovo resnično identiteto - kar pomeni, da reduciramo posameznika na posebnost, ki ga dela različnega -, govorimo o stigmatizaciji. Stigma se vzpostavi z odnosom okolja pri tistih, ki niso vključeni v tolerančno območje družbenega okolja posameznika. Stigmatizacija je družbeno in zgodovinsko pogojena ter strukturno določena kategorija. Če bi družba zadovoljila življenjske potrebe posameznikov s posebnimi potrebami, potem po Šproharjevemu mnenju ne bi govorili o invalidih, ker bi ti znali s svojo funkcijsko izgubo živeti na vseh ravneh.

Sodoben tempo življenja, zahteve visoke storilnosti v današnji družbi in pomanjkanje empatije do »drugačnih« zahtevajo od ljudi s posebnimi potrebami dodatno moč in energijo, da se lahko vsaj približno enakopravno vključijo v družbo. Osiromašeno in nehumano pojmovanje ljudi s posebnimi potrebami je mogoče preseči na več načinov. Ne gre samo za pravico do inkluzivnega izobraževanja, ki se je v zadnjih letih v Sloveniji povsem uveljavilo, pač pa tudi za pravico do sodelovanja v širšem socialnem okolju. Ena teh oblik sodelovanja ljudi s posebnimi potrebami v družbi je prav gotovo njihovo zaposlovanje, kjer pa smo še vedno na začetku in se borimo z nepotrebnimi predsodki ter odklanjanjem širše družbe. Kljub temu pa nam pestrost in količina prispevkov za XXII. izobraževalne dneve v Portorožu kažeta, da se zadeve na tem področju paradigmatično premikajo. Od karijerne orientacije, projekta Ergo Work, zaposlitvenega centra Janez dela, VISkiLab-a do večerje v temi, dela na kmetiji, projektov na vseh koncih Slovenije. Prilagoditve delovnega okolja, ki so prijazne vsem, ne samo ljudem s posebnimi potrebami, veliko idej, domiselnih strategij ...

Z vsemi temi idejami, ki nas nosijo na krilih, pa tudi z domišljenimi mehanizmi za pristajanje, bomo polagoma vzpostavili nov način inkluzivnega razmišljanja tudi na polju zaposlovanja ljudi s posebnimi potrebami, s tem počasi prevzgjajali javno mnenje in spreminjali javno zavest, da bo začela ceniti »drugačnost« in bo iz nje črpala novo moč.

Aksinja Kermauner, podpredsednica DSRP Slovenije

Delo in mir sta sreče izvir. Tako že slovenski pregovor pogojuje človekovo srečo z delom. Tudi sodobni svet visoko ceni delo oz. zaposlitev, in to ne le zaradi ekonomske vrednosti, temveč tudi zaradi socialne in psihološke – omogoča pridobivanje sredstev za preživetje, delovno mesto predstavlja okolje, v katerem se vzpostavljajo socialne vezi, razvijajo socialna znanja, oblikuje socialni status, večja samozaupanje, ohranja telesno in duševno zdravje. Lahko bi rekli, da največja nagrada pri delu ni tisto, kar zanj dobimo, temveč predvsem tisto, kar z njim postanemo. Vsakdo je nekje ranljiv in nekje močan, pomembno je le, da dela na takem mestu, kjer se lahko izkaže.

Za uresničevanje ideje enakosti in polnega vključevanja oseb s posebnimi potrebami je pomen dela izjemen, saj predstavlja enega izmed pomembnih dejavnikov, ki odraslim osebam s posebnimi potrebami omogoča integracijo v običajen življenjski tok in je pravzaprav najboljša varovalo pred socialno izključenostjo.

Danes je stopnja brezposelnosti velika že med ljudmi brez kakršnih koli ovir, položaj oseb s posebnimi potrebami pa je na trgu dela še manj ugoden in njihovo zaposlovanje težavnejše, zato je nujno izboljšati možnosti, da bodo kot iskalci zaposlitve lažje in hitreje našli delo oz. zaposlitev, hkrati pa še vedno uživali potrebno raven socialne zaščite. Razviti je treba učinkovit sistem, ki jim bo zagotavljal lažje vključevanje v delo z izobraževanjem, usposabljanjem, s privajanjem na delo in pridobivanjem delovnih spretnosti, veščin in izkušenj ter jim omogočal dejavno vključevanje v delovno in širše socialno okolje. Poskrbeti je treba za dostopnost večje izbire usposabljanja za delo in delovne zaposlitve, da se bodo lahko odločali po svojih sposobnostih in željah ter imeli možnost izbirati.

V nekaj letih so bili na tem področju narejeni opazni premiki, a še vedno nezadostni. Ker se zavzemamo za večjo vključenost oseb s posebnimi potrebami v normalno okolje, moramo moči in prizadevanja usmeriti v povečanje zaposljivosti oseb s posebnimi potrebami in ustvariti strategijo, ki bo omogočila njihovo kakovostno izobraževanje oz. usposabljanje kot predpogoj za uspešno vključevanje na trg dela in v družbo, s tem pa tudi večjo kakovost njihovega življenja oz. srečo.

Valerija Bužan, predsednica SOUS Slovenije

POKLICNA/KARIERNA ORIENTACIJA UČENCEV IN DIJAKOV S POSEBNIMI POTREBAMI OB PREHODU NA TRG DELA

Janez Drobnič

Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta

Pojmi kariere, poklicne vzgoje in kariernega svetovanja pogosto vzbujajo nelagodje, zlasti ko jih povežemo z osebami, ki imajo invalidnost ali posebne potrebe. Razumevanje kariere v slovenskem splošnem pojmovanju še vedno pomeni predvsem prestižne zaposlitvene pozicije, ki so za osebe s posebnimi potrebami manj verjetne. Pa je to res? Za zagotovitev boljše integracije oseb s posebnimi potrebami sta poklicna vzgoja in svetovanje ravno tako ali še bolj pomembna, saj bodo ti učenci, dijaki ali iskalci zaposlitve na izobraževalni in poklicni poti naleteli na več ovir kot njihovi vrstniki, zato bi morali biti boljše pripravljeni za prehode in konkurenčnost na trgu dela.

Na vzgojno-izobraževalnem področju smo uveljavili inkluzivni pristop, kar pomeni, da so učenci in dijaki s posebnimi potrebami integrirani v običajni šolski razred ali učno okolje in s tem soočeni z drugačnimi izkušnjami in znanji, ki naj bi jim zagotovili boljše pozicije v nadaljnjem poklicnem življenju kot nekdanj. Temu pristopu bi morali prilagoditi tudi njihovo poklicno/karierno orientacijo in svetovanje, ki naj ravno tako izhaja iz integracije in opusti medicinsko paradigmo, ki gradi razvoj na podlagi okvare in motnje ter jo zamenjati z drugo paradigmo, ki temelji na »močnih točkah«, torej takšno, ki spodbudi in usmeri učence in dijake s posebnimi potrebami na tista področja udejstvovanja, kjer se lahko najbolj uveljavijo in kjer so njihove največje konkurenčne prednosti. Medicinska paradigma se preveč osredotoča na motnjo, s tem »zaznamuje« otroka in mladostnika in ga omeji v možnosti izbir. Zato bi moral biti cilj prizadevanj poklicno/kariernih aktivnosti uveljavitev tistih lastnosti posameznika (znanje, interesi, vrednote, sposobnosti, osebne lastnosti ...), ki ga odlikujejo, da postane kompetetiven. To terja tudi drugačen pristop poklicnih svetovalcev do učencev in dijakov, v katerem se odraža tudi poudarjanje nedirektivnega pristopa poklicnih svetovalcev in večja odgovornost ter avtonomnost učenca/dijaka za odločitve o svoji nadaljnji poklicni poti.

V posameznikovem poklicnem oziroma kariernem razvoju je vrsta križišč in prehodov, ko se je potrebno odločiti o nadaljnji poti. Za osebe s posebnimi potrebami je prvi prehod v poklicno izobraževanje, drugi iz izobraževanja na trg dela ter nadaljnji prehodi med zaposlitvami, ki dobijo pogosto aranžma zaposlitvene rehabilitacije, saj je značilnost karierne poti ravno dinamičnost, spremembe, prilagajanje. Zato se postavlja v ospredje avtonomna vloga osebe s posebnimi potrebami, da ona ob pomoči drugih oblikuje in postavlja karierne načrte, vključno z izobraževalnimi in zaposlitvenimi cilji, kar je drugače od dosedanjih pristopov, ko so svetovalci ali timi naredili načrt ali celo odločitev namesto osebe.

PREHOD MLADIH S POSEBNIMI POTREBAMI NA TRG DELA, STALIŠČA POSVETA V DRŽAVNEM SVETU RS

Tatjana Dolinšek

Racio social, družba za razvoj človeškega kapitala

Alojz Kovšca

Državni svet RS

Zaposlovanje mladih in njihov položaj na trgu dela se vztrajno poslabšuje. Še posebej so v težavnem položaju mladi, ki prihajajo iz šol. Še toliko večje težave pri prehodu iz šole na trg dela pa imajo mladi s posebnimi potrebami oziroma mladi z invalidnostmi.

Državni svet Republike Slovenije je 3. decembra 2013, v počastitev Mednarodnega dneva invalidov, skupaj z Racio Social, URI SOČA in Medobčinskim društvom gluhih in naglušnih AURIS Kranj organiziral posvet z naslovom Prehod mladih s posebnimi potrebami iz šole na trg dela.

Posvet je bil namenjen osveščanju in promociji pravic invalidov ter povečanju njihovih možnosti socialnega vključevanja med oblikovalci politik, strokovnimi delavci na področju zaposlitvene rehabilitacije, zaposlovanja invalidov, izobraževanja, socialnega varstva, podjetnikom, obrtnikom in drugim delodajalcem ter širši javnosti. Obenem je bil posvečen tudi zaključevanju projekta Prehod mladih s posebnimi potrebami iz šole na trg dela, ki sta ga sofinancirala Evropski socialni sklad in Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. V letih od 2010 do 2013 so v projektu partnerji Racio social, URI SOČA in Auris iz Kranja razvili pristop za nudenje podpore mladim s posebnimi potrebami na prehodu iz šole na trg dela in ga v praksi pri delu z mladimi tudi pilotno preizkusili.

V okviru projekta Prehod smo usposobili 15 svetovalcev za prehod iz različnih regij in organizacij ter različnih poklicnih področij in delali z 62 mladimi, ki so v projektu naredili pomembne korake in spremembe na svoji karierni poti. Nekateri od njih so že zaposleni.

V projektu izvedena analiza stanja na področju prehoda mladih s posebnimi potrebami iz šole na trg dela je pokazala, da na letni ravni pridobi po podatkih Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport 900 do 1000 mladih takšne vrste odločbo o usmeritvi, da bi jih delodajalci, ki so zavezanci za zaposlovanje invalidov, ob neposredni zaposlitvi lahko šteli v obvezno kvoto invalidov.

Na podlagi predstavitev in razprave so bili na posvetu oblikovani številni sklepi in predlogi inovativnih ter preizkušenih oblik reševanja prehoda mladih s posebnimi potrebami iz šole na trg dela. Med drugimi sklepi je Državni svet izpostavil, da prehod mladih s posebnimi potrebami iz šole na trg dela v Sloveniji ni celovito in zadovoljivo urejen. Po končanem šolanju so pogosto prepuščeni sami sebi, veliko jih ostane doma, nekateri se prijavijo v evidenco Zavoda RS za zaposlovanje, nekateri se vključijo v proces zaposlitvene rehabilitacije, le redki pa se zaposlijo. V času brezposelnosti izgubljajo temeljne sposobnosti zaposljivosti (strokovno znanje, delovne navade, samozavest, idr.). S pripravami na trg dela je potrebno pričeti že v času šolanja in jim nuditi podporo vse dotlej, dokler se ne stabilizirajo na delovnem mestu.

Na posvetu je bila izpostavljena tudi potreba po povezovanju in sodelovanju sektorjev znotraj ministrstev in med ministrstvi, v katerih obravnavajo vprašanja prehoda ter potrebo po

vzpostavitvi sistema, ki bi sistematično skrbel za spremljanje mladega s posebnimi potrebami na celotni poti - od šole do zaposlitve. Državni svet je izpostavil potrebo po povezovanju rešitev znotraj različnih sistemov v mrežo za prehod (mreženje inštitucij in organizacij).

Državni svet predlaga tudi, da bi delo z mladimi lahko prevzeli koncesionarji izvajalci zaposlitvene rehabilitacije. Svojo ponudbo storitev bi lahko razširili na razreševanje problemov mladih s posebnimi potrebami oziroma z invalidnostmi, ki prehajajo iz šole na trg dela.

Za ciljno skupino mladih s posebnimi potrebami Državni svet tudi meni, da jo je potrebno definirati v vseh razpisih na področju zaposlovanja in ukrepih aktivne politike zaposlovanja in zagotoviti njeno spremljanje.

Prehod na trg dela je namreč pomemben del kompleksnega procesa priprave mladih na odraslo življenje, ki mora biti podprt z izvajanjem zakonodaje in politik ter neposrednim sodelovanjem vseh ključnih deležnikov.

ERGO WORK – OBLIKOVANJE INKLUZIVNIH IN DOSTOPNIH DELOVNIH MEST

Majda Schmidt, Andreja Čurin, Marjan Leber

Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta

Eden od pomembnih ciljev strategije Evropa 2020 je socialna kohezija. Pri tem je ključno dejavno vključevanje oseb z invalidnostjo kot ene najranljivejših skupin na trg dela ter ustvarjanje prijaznih, dostopnih delovnih mest za njih. Osebe z različno vrsto in stopnjo invalidnosti potrebujejo ustrezno prilagojeno delovno mesto glede na specifične potrebe (zdravstvene, telesne, kognitivne, senzorične, socialne). Pri ergonomskem oblikovanju delovnega mesta je potrebno, ob specifičnih potrebah teh oseb, upoštevati tudi njihovo pripravljenost in zmožnost za delo, delovna sredstva, orodja in priprave, material ter izdelek, kakor tudi logistične procese v delovnem okolju. Le z učinkovitim multidisciplinarnim ergonomskim pristopom lahko ustvarimo ustrezne pogoje in prilagoditve v delovnem okolju za invalide. Ker v današnjem času narašča število oseb z invalidnostjo, ki se zaposlujejo v industrijskem okolju, je potrebno oblikovati načela in normative ter vzpostaviti učinkovite ukrepe, ki bodo omogočili enakovredno, pravično in nediskriminatorno vključitev v delovne procese. V podjetjih je potrebno, ob drugih zaposlenih, vključevati invalide, graditi inkluzivna okolja in spodbujati družbeno odgovornost. Posebej se je potrebno zavedati, da so posledice nezaposlenosti oseb z invalidnostjo mnogotere. Izražajo se v stagnaciji na osebni ravni, neugodnem vplivu na zdravje, v materialnem pomanjkanju in revščini, izgubi socialne varnosti, zaščite, v brezperspektivni prihodnosti ter družbeni stigmatizaciji.

»ERGO WORK – povezovanje visokega šolstva s podjetji za nove možnosti ustvarjanja ergonomsko oblikovanih delovnih mest« je evropski projekt programa Vseživljenjskega učenja. Projektni konzorcij vključuje 10 partnerjev, ki ga sestavljajo podjetja, akademska sfera in raziskovalne organizacije iz Slovenije, Poljske, Velike Britanije, Italije, Španije in Belgije. V okviru projekta želimo pridobiti poglobljen vpogled v metode, pristope in rešitve pri oblikovanju ergonomsko prilagojenih delovnih mest za osebe s fizičnimi omejitvami, slepe in slabovidne, gluhe in naglušne, osebe s težavami v duševnem zdravju in/ali osebe z intelektualnimi težavami. Eden od ciljev projekta je posodobiti obstoječe učne načrte o ergonomiji na partnerskih univerzah. Pred tem bodo partnerji učne vsebine preizkušali in preverjali ter jih implementirali v podjetjih v okviru skupin, ki jih bodo sestavljali študenti, profesorji, zaposleni in ciljna skupina invalidov. Dolgoročni cilj projekta je postavev temeljev za sistematično trajnostno sodelovanje med visokim šolstvom in podjetji ter drugimi relevantnimi deležniki na področju ergonomije za invalide, in sicer z namenom spodbujanja primernih prilagoditev delovnih mest. V okviru projekta smo izvedli analizo učnega načrta in učnih vsebin s področja ergonomije na različnih visokošolskih ustanovah, prav tako smo aplicirali vprašalnik o potrebah invalidov in njihovih delodajalcev glede prilagoditev delovnih mest v podjetjih, visokošolskih ustanovah, društvih in nevladnih organizacijah v šestih partnerskih državah. Urejanje in statistična obdelava podatkov še potekajo.

MLADOSTNIKI S POSEBNIMI POTREBAMI OB PREHODU IZ ŠOLE NA TRG DELA – ZAPOSLOTIVNI CENTER JANEZ DELA

Irena Nose, Matej Rovšek

Center Janeza Levca Ljubljana

Iz podatkov v Beli knjigi o vzgoji in izobraževanju (2011), je razvidno, da so skoraj vsi dijaki, ki zaključijo Prilagojen program z nižjim izobrazbenim standardom (PPNIS), vključeni v programe nižjega poklicnega izobraževanja (NPI). Ti učenci imajo praviloma nižje učne sposobnosti; večinoma na ravni lažje nekateri pa tudi zmerne motnje v duševnem razvoju, čeprav formalno vsi sodijo v skupino otrok z lažjo motnjo v duševnem razvoju.

V Domu Centra Janeza Levca Ljubljana vpisujemo dijake, ki so uspešno zaključili PPNIS in nadaljujejo izobraževanje v programih NPI. V obdobju od 2003/04 do 2010/11 je v Domu bivalo 149 mladostnikov, ki so obiskovali programe NPI. Programe je uspešno zaključilo kar 97% vseh dijakov, kar presega deleže uspešnosti v devetdesetih let. Kljub uspešnemu zaključku NPI, jih po podatkih, ki smo jih pridobili na socialnih omrežjih za obdobje od 2003/04 do 2010/11 samo 12,5% dela v poklicu za katerega so se izobraževali.

Glede na podatke in dejstev, ki jih kaže praksa, bi izpostavili tri ovire, ki otežujejo uspešno vključitev mladostnikov z lažjo motnjo na trg dela:

1. skromna ponudba programov NPI - od leta 1994/95, ko so se učenci po zaključku OŠPP lahko odločali med dvanajstimi poklici, se je število ponujenih programov srednjih šol na področju ljubljanske regije zmanjšalo na pet. V zadnjih dvajsetih letih so se neprestano spreminjali programi, čas izobraževanja in uspešnost dijakov z lažjo motnjo v duševnem razvoju. Spremembe so narekovale potrebe na trgu dela in so odraz vsakokratne družbene ureditve.
2. prijava na Zavod RS za zaposlovanje – običajna pot mladostnikov, ki zaključijo izobraževanje je, da se prijavijo na Zavod RS za zaposlovanje kot brezposelna oseba. Za mladostnike, ki so zaključili programe NPI in imajo težave in ovire pri vključevanju v delovno okolje, pa je potrebna prijava pri zaposlitvenem rehabilitatorju, ki kandidata pošlje na oceno delovnih sposobnosti. Ker pa je prijava na Zavodu RS za zaposlovanje prepuščena mladostniku, se njihova pot pogosto konča v evidenci brezposelnih oseb, ker ob prijavi, ne poiščejo (ne želijo ali pa s to možnostjo niso seznanjeni) pomoč zaposlitvenega rehabilitatorja.
3. razkorak med formalnimi in stvarnimi delovnimi kompetencami po zaključku šolanja - ta ovira ni neposredno vezana na prejšnji dve, pač pa z inflacijo pri ocenjevanju v PPNIS in NPI (tako akademskih znanj, kot delovne prakse), ki je po našem mnenju posledica nižjih sposobnosti dijakov in ureditve financiranja srednjih šol. Neskladje med zaključno oceno in dejanskimi učnimi in delovnimi zmožnostmi se kaže kot pomemben dejavnik pri pridobivanju in ohranjanju zaposlitve.

V nadaljevanju bomo predstavili enega izmed ukrepov Centra Janeza Levca Ljubljana za zmanjševanje brezposelnosti absolventov NPI ter model integrativnih zaposlitev absolventov Posebnega programa vzgoje in izobraževanja.

AKTIVNA PARTICIPACIJA ŠTUDENTA S POSEBNIMI POTREBAMI PRI OBLIKOVANJU INDIVIDUALIZIRANEGA ŠTUDIJSKEGA NAČRTA KOT MOŽNOST ZA KONKURENČEN VSTOP NA TRG DELA

Vanja Kiswarday, Jerneja Keber, Nastja Slokar

Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta

Delež mladih s posebnimi potrebami, ki svoje izobraževanje nadaljujejo tudi na univerzitetni ravni, se iz leta v leto povečuje, njihove pravice pa posamezne univerze urejajo s Pravilniki o študentih s posebnimi potrebami. Ti pravilniki so osredotočeni predvsem na odstranjevanje ovir in zagotavljanje potrebnih prilagoditev in pomoči, ki študentom s posebnimi potrebami omogočajo enakovredno in učinkovito vključevanje in sodelovanje v študijskem procesu. Čeprav je okrepitev študentov s posebnimi potrebami za konkurenčen prehod na trg delovne sile eden od ključnih ciljev in izzivov izobraževanja, neposredno v teh pravilnikih ni izpostavljena. Odlično priložnost za uresničevanje tega cilja pa lahko prepoznamo v oblikovanju individualnega študijskega načrta, ki je pravica vsakega študenta s posebnimi potrebami in se preko osebnega odnosa uresničuje s podporo učiteljev in študentov tutorjev.

Aktivna vključenost študenta v oblikovanje individualnega študijskega načrta je na univerzitetni ravni neobhodna in nujna – ne zgolj zaradi vključevanja študenta kot eksperta iz izkušenj, temveč tudi z namenom skupnega kritičnega presojanja posameznih okoliščin in pogojev za pridobivanje kompetenc z vidika preseganja ovir in iskanja (novih) priložnosti. Ideja tutorstva bi morala zajemati dve ključni perspektivi in sicer kratkoročno, ki je usmerjena v zagotavljanje pogojev za ustrezno prilagojeno izvajanje študijskega programa in izgrajevanje identitete univerzitetnega študenta, ter v dolgoročnejšo, ki je usmerjena v razvoj osebne in profesionalne identitete študenta, ko mora svoje zmogljivosti (potencialne in šibkosti) prepoznati kot pomemben in edinstven doprinos delovnemu trgu v inkluzivni družbi.

Z anketo in intervjuji s študenti s posebnimi potrebami smo želeli pridobiti njihov pogled na možnosti za kakovostno vključevanje v študij, ki jih predvideva Pravilnik o študentih s posebnimi potrebami ter ugotoviti kje oni vidijo priložnosti za izboljšanje kakovosti študija za prehod na trg dela. Zanimalo nas je tudi, kakšne so njihove potrebe in želje po združevanju in aktivni participaciji pri aktivnostih v okviru Študentske Organizacije Univerze na Primorskem.

OD SPOZNAVANJA POKLICEV DO »MOJE SLUŽBE«

Špela Mlinar, Vojka Lipovšek

CUDV Črna na Koroškem

Motnja v duševnem razvoju zmerne, težje ali težke stopnje je vseživljenjski problem in zato je zgodnja vključitev oseb z motnjami v duševnem razvoju v ustrezne programe še toliko bolj pomembna. Otroci z zmernimi, težjimi in težkimi motnjami v duševnem razvoju se praviloma vključijo v Posebni program vzgoje in izobraževanja. Njihovo šolanje traja lahko traja do 26. leta starosti. Cilj izobraževanja pa je, da v procesu šolanja usvojijo čim več življenjsko pomembnih znanj oz. čim višjo stopnjo samostojnosti.

V CUDV Črna gojence vključene v Posebni program vzgoje in izobraževanja sistematično vrsto let usposabljammo za življenje in delo. Ena od dejavnosti je tritedenska delovna praksa.. Pred pričetkom delovne prakse sodelujemo z zunanjimi sodelavci, ustanovami in kmetijami. Gojenci prej spoznavajo različne zaposlitve in poklice in se sami odločajo, kje želijo prakso opravljati. Nekateri opravljajo delovno prakso v naših delavnicah varstveno delovnega centra. Vsakega posameznika na delovni praksi pri delu skrbno spremljamo, opravljeno delo ocenjujemo po določenih kriterijih in na koncu vse nagradimo glede na njihova prizadevanja na praksi.

Ponosni smo, da vsako leto nekaj gojencev vključimo na delovno prakso v podjetja. Za nekaj gojencev je kasneje ko so se vključili v varstveno delovni center prav to delo postalo oblika integrativne zaposlitve. Izkušnje nam kažejo, da lahko tudi osebe z motnjami v duševnem razvoju s sistematičnimi in ustreznimi oblikami vzgoje in izobraževanja kasneje v odraslosti kakovostno opravljajo svoje delo. Poleg tega pa je integrativna oblika zaposlitve za njih primarnega pomena, kajti delo, ki ga opravljajo jim predstavlja pomembno merilo odraslosti, konstruktivno aktivnost, emocionalno zadovoljenost in osebno potrjenost.

PREDSTAVITEV PROJEKTA »Z MAVRICO V ROKI«

Tanja Kek

Biotehniški izobraževalni center Ljubljana

V šolskem letu 2005/2006, ko smo ustanovili Biotehniški izobraževalni center, smo na eni od enot – na Živilski šoli, pričeli z izobraževanjem dijakov v nižjem poklicnem izobraževanju. S tem se je število dijakov s posebnimi potrebami v našem zavodu povečalo z 10 na 100 in več dijakov s posebnimi potrebami. Ob tem smo naleteli na mnoge težave in ovire, ki so bile tako organizacijske kot vsebinske narave. Izrazili so se mnogi naši strahovi in predsodki, ugotovili smo, da smo se znašli v situaciji, za katero nismo dovolj strokovno podkovani. Veliko število dijakov s posebnimi potrebami je za našo šolo in zaposlene pomenilo veliko spremembo, na katero nismo bili ustrezno pripravljene. V srednjih šolah smo bili prepuščeni lastni iznajdljivosti pri izvajanju individualizacije, prilagajanja, učnih in vzgojnih metod za dijake s posebnimi potrebami in podobno.

Vse dotedanje praktične izkušnje, problemi s katerimi smo se soočali in želje po tem, da bi se integracija otrok s posebnimi potrebami v srednji šoli izvajala tako, da bo za vse koristna in da bo uporabna tudi za dijake s posebnimi potrebami tudi po koncu rednega šolanja, so nas pravzaprav vodile k temu, da smo vsebinsko sestavili podprojekt in ga uspešno prijavi na MŠŠ leta 2009. Celotna vsebina projekta je delo skupine treh svetovalnih delavk.

V projekt je vključeno skupno več kot 300 dijakov, od tega 120 otrok z odločbo o usmeritvi oz. dijakov s posebnimi potrebami. Vse skupine dijakov v izvedenih aktivnostih so bile oblikovane mešano, kar pomeni, da so skupaj sodelovali dijaki Živilske šole (NPI, SPI), med njimi dijaki s posebnimi potrebami in dijaki Gimnazije in veterinarske šole (med njimi dijaki s posebnimi potrebami). Sodelovali so dijaki iz različnih socialnih in kulturnih okolij, ki so v šoli bolj ali manj uspešni, med njimi pa so aktivno vlogo prevzemali tudi dijaki s posebnimi potrebami. V takih skupinah je bila vsakemu od sodelujočih dijakov omogočena možnost enakovrednega sodelovanja (ob morebitni ustreznih podpori). Želeli smo predvsem ustvariti okolje, kjer bi pogoji za uspešno delo temeljili na dobrem stiku z dijakom, zaupanju in medsebojnem spoštovanju in mislimo, da nam je to tudi uspelo.

V podprojekt so bili poleg dijakov vključeni tudi učitelji Biotehniškega izobraževalnega centra – Živilske šole in Gimnazije in veterinarske šole, starši dijakov, strokovnjaki Zavoda za usposabljanje Janeza Levca, stanovalci Doma upokoencev Fužine, strokovni delavci Doma upokoencev Fužine, strokovni delavci zavetišča za zapuščene živali Gmajnice.

S izvedenimi aktivnostmi v projektu smo poskušali vzpostaviti učinkovit sistem podpore v času izobraževanja, ki omogoča optimalen razvoj dijakovih potencialov. Razvijali smo pogoje in okolje, ki sprejema in podpira različne potrebe posameznikov, je usmerjeno v zagotavljanje enakih možnosti na vseh področjih vključevanja. Pri izvedenih aktivnostih je bil poudarek na socialnem vključevanju vseh sodelujočih v

procesu izobraževanja: dijakov s posebnimi potrebami in ostalih dijakov, staršev, učiteljev in ostalih strokovnih delavcev, ki v teku izobraževanja vzpostavljajo stike z dijaki, drugih strokovnjakov s tega področja in različnih družbenih skupin. S ciljem, da bi dijake kar najbolje spoznali, smo ji ponudili aktivno sodelovanje v različnih aktivnostih, ki so jih dijaki tudi soustvarjali. S tem smo upoštevali njihove potrebe in želje pri vsebinah in načinih izpeljave aktivnosti.

V projektu smo izbrali tudi aktivnosti, s ciljem poudariti vidik gibanja, ki ga za zdrav razvoj mladostniki tako zelo potrebujejo. Naš skupen namen v okviru izvedenih aktivnosti je bil tudi povezovanje med različnimi strokovnimi delavci, ki so ali bodo v procesu izobraževanja vstopali v stik z dijaki. Kot pomemben vir informacij in podpore smo aktivno vključili tudi starše dijakov. V aktivnosti so se vključevali stari ljudje, ki bivajo v domu za starejše občane z namenom medgeneracijskega združevanja in povezovanja ter ciljem spoznavanju različnosti, osmišljanja življenja ter pridobitve socialnih kompetenc za življenje mladostnikov.

V okviru podprojekta smo pripravili dva programa in sicer program Integracija v okolje in program Most do zaposlitve. Prvi obsega štiri aktivnosti, drugi pa dve.

Program 1: Aktivnost - KO ROKE USTVARJAJO

Izpeljava enodnevnih slaščičarskih delavnic, v katerih so dijaki višjih letnikov programa slaščičar in pek (tudi dijaki s posebnimi potrebami) poučevali slaščičarske veščine druge dijake (dijake Živilske šole in dijake gimnazije in veterinarske šole), učitelje, starše dijakov. Naš cilj je bil enakovredno vključevati vseh udeleženi, razvijati socialnih spretnosti in kompetence, pridobivati kvalifikacije potrebne za nadaljnje šolanje in življenje (sposobnosti sodelovanja, načrtovanja, organiziranja, odločanja, razvijanje učinkovitih komunikacijskih vzorcev, socialnih spretnosti, samostojnosti pri posameznih nalogah. V izvedenih aktivnostih so nastali slaščičarski in pekovski izdelki, ki so plod skupnega dela vseh udeleženi.

20

Aktivnost 3. KOLESARJENJE PO BARJU

Dijaki (mešane skupine) so v enodnevnem izletu imeli priložnost spoznavati naravno okolje – Barje . Spoznavali so tip pokrajine, prepletanje kmetijskih površin z naravnim tipom pokrajine, gospodarstvo in kmetijstvo na Barju, rekreativne dejavnosti na Barju (lovstvo, kolesarjenje, ...) tipične rastlinske in živalske vrste glede na letni čas. Učili so se orientacije v prostoru, poimenovanja hribov v okolici, nekaj cvetlic in živali. Dijaki so izdelali herbarije.

Aktivnost 4. IGRAM SE S KOSMATINCEM

Aktivnost »Igram se s kosmatincem« je trajala skupno 20 ur. Vsako posamezno srečanje je trajalo od 4 do 6 ur. Delavnice so potekale v Zavetišču za zapuščene živali Gmajnice. V Zavetišču za zapuščene živali Gmajnice smo izbrali neagresivne, prijazne pse. Skupaj z veterinarji – učitelji v srednjem strokovnem izobraževanju programa veterinarski tehnik, osebjem zavetišča in dijaki programa veterinarski tehnik smo pse predstavili dijakom ŽŠ (med njimi dijaki s posebnimi potrebami). Po navezavi stikov so dijaki skupaj z dijaki veterinarskimi tehnikami pse negovali, česali in jih peljali na sprehod.

Pri delu z živalmi so se mladi učili prevzemanja odgovornosti in obveznosti. Vzpostavljali so zaupanje do živih bitij, krepili pozitivno samopodobo. Božanje živali je na dijake delovalo sproščujoče, pomirjujoče.

Aktivnost 5. MOST MED GENERACIJAMI

V medgeneracijskem sožitju lahko vsak, ki prispeva v ta odnos, bogati na duhovni, osebnostni ravni. Dijaki so v izvedenih aktivnostih prispevali s svojo kreativnostjo, vedrino, razpoloženo energijo, starostniki pa so dijakom podarili svojo neprecenljivo zakladnico življenjskih izkušenj in modrosti. Dijaki so v štirih delavnicah razvijali ta medgeneracijski odnos, se povezovali in družili s starimi ljudmi in krepili svoje socialne kompetence, ki so zelo pomembne za dijake in za kvaliteto njihovega nadaljnjega življenja. Delavnice smo izvedli v Domu upokojencev Fužine s stanovalci doma. Zadnja delavnica je potekala na naši šoli, kom so se na starejši pridružili pri pouku in se tem pridobili izkušnjo šolske ure v današnjem času.

Naš skupen cilj je bil povezovanje in spoznavanje kultur različnih generacij, vzajemno učenje, razvedrilo, osebna rast, osmišljanje življenja, preko skupnih aktivnosti premagati strah pred neznanim, drugačnim, nenavadnim, premagati predsodke in stereotipe, razvijati in spodbujati pozitivna stališča do drugačnosti. V izvedenih aktivnostih smo izdelali skupne praktične izdelke: butarice (velikonočna delavnica), pekovski izdelki (kruh, pletenice), plakati (vrednoste, prosti čas zabava nekoč in danes), skupna knjižica z mislimi za vsakega.

Aktivnost: JAZ ZAUPAM TEBI - TI ZAUPAŠ MENI

V skupini, ki je bila oblikovana mešano glede na izobraževalni program, kulturno in družinsko okolje posebne potrebe, ki so imeli na 10 srečanjih ob vodenem pogovoru možnost spregovoriti o svojih težavah, stiskah in tudi uspehih, ki jih doživljajo v življenju. Hkrati je bil poudarek na razvijanju socialnih veščin in učinkovite komunikacije.

Aktivnost: POGUMNO NAPREJ

Po naših dosedanjih izkušnjah so dijaki NPI ob zaključku izobraževanja precej negotovi in bistveno premalo seznanjeni in opremljeni za vstop v samostojno življenje, za zaposlitev. Dijak s posebnimi potrebami, ki je imel v času šolanja kar precej suporta in različnih oblik pomoči in prilagoditev ob zaključku šolanja, integracije in inkluzije - vstopa v trg dela, samostojno, ob enakih možnostih in ob enakih pogojih kot vsi ostali. Da bi bil ta prehod čim lažji, uspešnejši za vsakega posameznika, smo v zaključnem letniku NPI (2. letnik) za dijake pripravili krajše usposabljanje za samostojno in aktivno vključevanje v trg dela. Usposabljanje je potekalo v obliki delavnic: računalniška delavnica delavnica za pisanje prošenj, življenjepisa, delavnica za trening komunikacije in zaposlitvenega razgovora, posredovanje informacij. Usposabljanje je bilo zasnovano kot trening veščin in aktivnosti potrebnih za uspešen vstop na trg dela. Dijaki so na delavnicah razvijali veščine iskanja zaposlitve, pripravili svoj življenjepis, prošnjo in ponudbo za delo. Spoznali in uporabljali so poslovni bonton in vadili različne zaposlitvene razgovore. Udeleženci so pri delu uporabljali obsežen priročnik, ki smo ga pripravili posebej za ta namen. Priročnik vsebuje vse potrebne informacije in navodila s področja iskanja zaposlitve in zaposlovanja

(storitve Zavoda RS za zaposlovanje, Centrov za socialno delo, možnosti brezplačne pravne pomoči, delovne pravice in dolžnosti, seznam živilsko – gostinskih podjetij ...).

Z izvedenimi aktivnostmi v projektu smo skušali:

- Vzpostavili učinkovit sistem podpore in kompetenčnega razvoja, ki bi omogočal optimalen razvoj dijakovih potencialov in ga opolnomočil v smislu uspešnega vključevanja na trg dela.
- Širili in razvijali okolje, kjer so udeleženci lahko zadovoljili različne individualne potrebe, hkrati pa se socialno vključevali in soustvarjali v sodelovalnem procesu.
- Razširili razvoj socialnih veščin in kvalifikacij dijakov s posebnimi potrebami (in ostalih dijakov), ki so potrebne za izobraževanje in življenje v prihodnosti
- Ustvarjanje varnega in toplega okolja v katerem se dijak lahko izrazi z vsemi svojimi posebnostmi in hkrati optimalno razvije svoje osebne potenciale.
- Poudariti vidik druženja in vzpostavljanja negujočih odnosov v vsaki od predvidenih aktivnosti

INOVATIVNI PRISTOPI PRI VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNEM DELU V SREDNJI ŠOLI ZGNL

Alenka Levec

Zavod za gluhe in naglušne Ljubljana

Zavod za gluhe in naglušne je ustanova s 114 letno tradicijo vzgojno izobraževalnega dela z gluhi in naglušni otroki in mladostniki. Že leta 1937 je bila ustanovljena šola za učence v gospodarstvu, ki je kasneje prerasla v srednjo šolo.

V zadnjih letih v prilagojene programe z enakovrednim izobrazbenim standardom srednje šole sprejemamo dijake, ki so usmerjeni kot gluhi ali naglušni, dijaki z avtističnimi motnjami in dijake z govorno-jezikovnimi motnjami.

V prispevku bom predstavila značilnosti in posebnosti dela z vsemi od naštetih skupin dijakov. Najdaljša je tradicija uspešnega vzgojno izobraževalnega dela z gluhi in naglušni, kljub temu pa še vedno iščemo nove, kvalitetnejše pristope pri delu. Znanje slovenskega znakovnega jezika med dijaki in strokovnimi delavci je na visokem nivoju, poseben poudarek je na gojenju kulture Gluhih med dijaki ter integraciji dijakov z govorno-jezikovno in avtističnimi motnjami v svet gluhih.

Poseben izziv so v naše strokovno delo prinesli dijaki z avtističnimi motnjami. Ker vzgojno-izobraževalni programi še niso prilagojeni tem dijakom, poskušamo pouk čim prilagoditi njihovim posebnim potrebam. Glede na njihove posebne potrebe potekajo individualne obravnave, v okviru odprtega kurikula so vključeni k uram, kjer se učijo socialnih veščin. Za letošnje šolsko leto imamo sistemizirano delovno mesto svetovalke za dijake z avtističnimi motnjami, ki se običajno vključuje v neposredno delo v razredu, večkrat pa ti dijaki potrebujejo tudi individualno delo in umik iz razreda.

Izpostavila bom nekaj posebnosti, ki nas ločijo od ostalih srednji šol. V vzgojno izobraževalne programe smo za premagovanje ovir in motenj v predmetnike uvedli kar nekaj novosti in posebnosti: socializacijske in komunikacijske veščine ter čustveno opismenjevanje sta postala učna predmeta za vse vključene dijake. Poteka dvoletni projekt prenove individualiziranega programa, kjer poleg ciljev na izobraževalnem področju, dajemo večji poudarek socialni vključenosti ter čustvenemu doživljanju mladostnikov.

Pri poklicni orientaciji se že vsa leta srečujemo z nekaterimi posebnostmi. Učenci, ki potrebujejo tudi v srednji šoli izobraževanje v prilagojenih programih, so omejeni pri izbiri programov glede na možnosti šolanja v srednji šoli ZGNL. Nekateri programi so za populacijo, ki je pretežno fantovska in z diagnozo avtistične motnje, manj primerni in niso prilagojeni avtističnim motnjam.

Prehoda na trg dela ne spremljamo sistematično, vendar nas izkušnje pri organizaciji praktičnega usposabljanja z delom, ne navdajajo z optimizmom. Če imamo zakonsko urejeno izobraževanje otrok s posebnimi potrebami, je nujno, da bi bilo to urejeno tudi na področju zaposlovanja.

PROGRAM DODATNEGA USPOSABLJANJA ODRASLIH (PDUO) CIRIUS VIPAVA - NOVA PRILOŽNOST

Erna Žgur

CIRIUS Vipava

Prispevek predstavlja triletni tranzicijski projekt, namenjen dodatnemu usposabljanju učencev, ki se izobražujejo v Cirius Vipava. Zasnova programa temelji na dolgoletnih izkušnjah izobraževanja učencev z več primanjkljaji, ki se po zaključku osnovnošolskega izobraževanja pogosto soočajo z nezmožnostjo delovnega ali socialnega vključevanja v širše socialno-integracijske tokove. Projekt je podprt z ugotovitvami članic Evropske unije, tj. da so nekatere skupine bolj diskriminirane na področju zaposlovanja ter izobraževanja. V program so vključeni učenci in mladostniki, ki zaključujejo zadnje triletje prilagojenega programa z nižjim izobrazbenim standardom ter višje stopnje posebnega programa vzgoje in izobraževanja. Cirius Vipava zatorej razvija program dodatnega usposabljanja, s katerim bodo te osebe postale bolj prilagodljive, samostojne in občasno zaposljive v neposrednem lokalnem okolju, saj je usmerjen ter naravnan v dodatno teoretično in praktično izobraževanje ter usposabljanje odraščajočih učencev, ki zmorejo ter želijo več potrebnih znanj ter delovnih veščin. Vsebina programa je namenjena dodatnemu usposabljanju za aktivno vključevanje v občasne oblike zaposlovanja v lokalnem okolju. Preko spremljajočih aktivnosti vseživljenjskega učenja, navajanja in razvijanja potrebnih delovnih znanj ter veščin, se te osebe dodatno usposobijo za določena opravila, zaposlitev ter delo in na takšen način odgovornejše zaživijo tudi v institucionaliziranem okolju. Izobraževanje poteka v okviru desetih delavnic, ki omogočajo pridobitev okupacijskih ali delovnih kompetenc za vodeno delno zaposlovanje pri delodajalcih iz neposrednega okolja ustanove. Preko delnega zaposlovanja je tudi osebam iz ranljivejših skupin prebivalstva omogočeno, da postanejo občasno zaposljive in socialno vključene v integracijske tokove. Triletni projekt poteka v skladu z načeli Lizbonske pogodbe, katere podpisnica je tudi Slovenija, saj omogoča možnost enakega delovno-socialnega vključevanja tudi ranljivejših skupin prebivalstva, kamor se uvrščajo tudi osebe z več primanjkljaji. Preko vodenega sodelovanja v predhodno načrtovanih praktičnih delavnicah se učenci z več primanjkljaji neposredno preizkušajo in potrjujejo v raznih delovno-obrtniških dejavnostih. Program omogoča učencem z več primanjkljaji, da že v času zaključevanja osnovnošolskega izobraževanja razvijajo svojo delovno ali zaposlitveno idejo, postanejo bolj motivirani za uresničitev ter udejanjenje svojih poklicnih želja in interesov. Dodatno, dragoceno vrednost programu dodaja povezovanje ustanove z neposrednim lokalnim okoljem, saj so vanj vključeni tudi predstavniki Obrtno-podjetniške zbornice Ajdovščina–Vipava.

SODELOVANJE V OBRTNIH STORITVAH V OKVIRU TRANZICIJSKEGA PROGRAMA DODATNEGA USPOSABLJANJA ODRASLIH (PDUO) CIRIUS Vipava

Tamara Srebot, Alenka Ušaj, Loredana Sajovic, Erna Žgur

CIRIUS Vipava

V okviru projekta PDUO Cirius Vipava, ki je financiran s strani Evropskega socialnega sklada in Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport, se izvaja delavnica, ki je usmerjena v sodelovanje z lokalnimi obrtniki.

Glavni namen te delavnice je, da na najprimernejši način vključimo učence s posebnimi potrebami v lokalno okolje, jih z njim povežemo ter jih dodatno usposabljammo za samostojnost. Ob tem se učenci učijo podrejeni sistemu dela, ki ga vodijo zakoni tržne ekonomije in konkurence.

V času izobraževanja in usposabljanja s pedagoškimi in terapevtskimi pristopi v naši ustanovi učence usposabljammo za življenje v učnem okolju. Upoštevamo njihovo individualnost, ritem in sposobnosti, ki jih imajo. Pri tem jih spodbujamo in jim pomagamo, da osvojijo določene veščine. Vendar smo pri nadgradnji osvojenih veščin omejeni, zaradi sistema, financ, znanj, prostora in tehnologije, saj je namen naše ustanove izvajanje vzgojno izobraževalnih programov.

Zatorej je za izboljšanje kvalitete učenčevega življenja in njegove samopodobe, zelo dobrodošla in potrebna vključitev v lokalno okolje in povezovanje z novimi ljudmi.

Za nadaljnje življenje in samostojnost učencev v okolju, v katerem bodo kot odrasli posamezniki bivali, je nujno potrebno osvojene veščine, ki so bile pridobljene v Cirius Vipava, prenesti v okolje.

Prav ta manjkajoči člen, nam je bil omogočen s tem, ko smo se v okviru Tranzicijskega programa povezali z lokalnimi obrtniki. Obrtniki so za svoje področje ustrezno izobraženi in opremljeni z ustrezno tehnologijo, saj to jim omogoča, da so uspešni in konkurenčni na trgu dela. S podajanjem njihovega znanja in izkušenj ter s praktičnim učenjem uporabe razne tehnološke opreme in posameznih postopkov, našim učencem omogočajo nadgradnjo njihovega znanja in veščin, ki je potrebna pri vključitvi v določen delovni proces.

Na 'novem' delovnem mestu in njegovem okolju so prisotne dodatne socialne interakcije med zaposlenimi in našimi učenci. Učenci se tako učijo na ustrezen način vzpostavljati in ohranjati nove socialne odnose z zaposlenimi.

Na osnovi zgoraj navedenih dejavnikov v okviru delavnice sodelovanje v obrtnih storitvah, se našim učencem krepí njihova samopodoba in izboljšuje kvaliteta življenja.

V okviru te delavnice smo se povezali z lokalnimi obrtniki, ki izvajajo različne storitve.

Glede na naravo dela in delovno okolje, izberemo mentorji učence, za katere menimo, da bodo zmogli opravljati določeno delo in bili pri tem tudi uspešni. Pri vsakem obisku določene delavnice mentorji spremljamo svoje učence in tako poskrbimo, da je to sodelovanje za obrtnika in njegove zaposlene nemoteče, da zaradi naših učencev ni spremenjen utečen ritem in načina dela. Poleg tega naše učence mi dobro poznamo, tako da jim z ustreznim pristopom pomagamo in jih usmerjamo. Poskrbimo, da se naši učenci vključijo v delovni proces, prispevajo svoj delež in se pri tem počutijo koristne ter uspešne.

Delavnica, ki se izvaja od novembra 2013, poteka v gostilni, kjer dnevno pripravljajo malice, kosila in pizze. Učenci, ki so vključeni v to delavnico, so prevzeli vlogo natakarja na pogostitvi, ki je sledila uvodni konferenci o predstavitvi samega projekta PUOD na obrtni zbornici v Ajdovščini.

V decembru 2013 in januarju 2014 se je odvijala druga delavnica v sodelovanju s Trsnico v Vrhpolju, kjer so učenci pripravljali embalažo za spravilo cepljenk vinske trte.

V prihodnosti pa bomo izvedli še naslednje delavnice: pomoč v frizerskem salonu, pomoč v avtopralnici in pomoč v trgovini ali skladišču.

PROJEKT KORAK K SAMOSTOJNOSTI: KO O SVOJIH ŽELJAH IN IZKUŠNJAH PRI PREHODU NA TRG DELA SPREGOVORIMO MLADI S POSEBNIMI POTREBAMI

Bojana Lipičnik

CUDV Dobrna

Prispevek je namenjen predstavitvi projekta neformalnega učenja Korak k samostojnosti. Gre za projekt mladinske izmenjave, sofinancirane v okviru EU programa Mladi v akciji, ki je potekal v Dobrni v februarju 2014. Aktivnosti se je udeležilo 16 mladostnikov z lažjo in zmerno motnjo z duševnem razvoju iz Slovenije in Hrvaške, ki bodo v naslednjih letih zaključili izobraževanje in se počasi pripravljajo na prehod na trg dela. Osrednji cilj projekta je bil medsebojno informiranje slovenskih in hrvaških udeležencev o možnostih zaposlitve za mlade, kot so sami, v obeh državah.

Udeleženci so šest dni preživeli skupaj v raziskovanju priložnosti, ki so jim na voljo za zaposlitev v obeh državah. Izbrali smo metode, ki so bile našim mladim najbolj všeč: terenske obiske različnih delovnih okolij, delavnice, pogovore, za popestritev pa še športne dejavnosti in dejavnosti na prostem. V usmerjenih pogovorih smo mladostnike usmerili tudi v globljo refleksijo in izmenjavo izkušenj, misli in mnenj na temo njihove prihodnosti, dela, zaposlovanja, čim večje samostojnosti in prispevanja v družbi.

V ozadju projekta je prizadevanje strokovnih delavcev v CUDV Dobrna za to, da bi v pogovore o izzivih na področju zaposljivosti mladih s posebnimi potrebami kot pomembne deležnike pri razmisleku o izzivih in možnih rešitvah aktivno vključili tiste, ki jih tematika najbolj zadeva: mlade s posebnimi potrebami same. Izzivi zagotavljanja enakih možnosti za osebe s posebnimi potrebami pri vključevanju na trg dela postajajo vse zahtevnejši. Če bomo o izzivih in rešitvah razpravljali le strokovnjaki, delodajalci in starši brez prispevka mladih, jim lahko odvzamemo pomembno izkušnjo, da so tudi oni lahko aktivni državljani, da lahko prispevajo k odločitvam, ki jih zadevajo, in da se njihove izkušnje, želje in potrebe jemlje resno.

Projekt Korak k samostojnosti je bil zato zastavljen kot priložnost, da se sliši glas tudi mladih s posebnimi potrebami, njihovo razmišljanje, njihove izkušnje, njihovi strahovi in njihove želje. Nekaj njihovih razmišljanj želimo približati udeležencem izobraževalnih dni.

KARIERNA ORIENTACIJA V TRETJI TRIADI OSNOVNE ŠOLE

Nataša Koprivnik

Osnovna šola Loče

V tretjem triletju, predvsem pa v devetem razredu začnejo učenci bolj intenzivno razmišljati o naslednjem pomembnem koraku, vstopu v srednjo šolo. Da bi bila odločitev čim bolj pravilna, morajo učenci v prvi vrsti najbolj poznati sebe. Ko razmišljajo o svojih željah, sposobnostih, močnih in šibkih lastnostih, si pomagajo z mnenji, ki jih imajo o njih prijatelji, starši, učitelji, svetovalni delavci.

Učenci s posebnimi potrebami predstavljajo ranljivo skupino devetošolcev, ki v večini primerov potrebuje dodatno spodbudo in svetovanje ter tudi njihovi starši. Vsi učenci so reševali elektronska vprašalnika Kam in kako in Vprašalnik o poklicni poti. Pri pregledu odgovorov anketnih vprašalnikov, so imeli učenci s posebnimi potrebami večje število odgovorov ne vem kot učenci brez težav. Organizirane pa so bile tudi delavnice s področja karijerne orientacije. Na delavnicah so podrobno spoznali portal Zavoda za zaposlovanje in zavihke NCIPS, EURES, iskalci zaposlitve. Naučili so se poiskati opis poklicev, objavljena prosta delavna mesta, napisati dopis in Europass življenjepis za dotično delovno mesto. Se igrali s poklicnimi karticami, si izmišljali nove poklice. Spoznali so portala CMEPIUS, Statistični urad Republike Slovenije. Izpolnjevali pa so tudi učne liste o svojih interesih, močnih področjih. Predvsem učencem s posebnimi potrebami je bolj ustrezalo delo v manjših skupinah. Skupaj smo iskali njim zanimive srednje šole in njihov predmetnik. Se pogovarjali kaj so informativni dnevi, katere informacije bodo izvedeli in napisali vprašanja. S pomočjo spleta pogledali pot od njihovega doma do izbrane srednje šole. V organiziranih individualnih srečanjih za učence in njihove starše, je večino staršev otrok s posebnimi potrebami zanimalo, kako bi tudi v nadaljnjem izobraževanju zagotovili svojih otrokom prilagoditve ter pomoč na učnem področju. Nekateri učenci in njihovi starši pa so bili odločno proti prilagoditvam ter odločbi o usmeritvi v srednji šoli, zaradi etiketiranja. Starši so v največji meri vplivali na izbor srednje šole in nato otrokovi prijatelji. Učitelji in svetovalni delavci pa smo opozorili na morebitne učne težave in predlagali izbor programa bolj primerne otrokovim sposobnostim. Končno odločitev pa so sprejeli učenci in njihovi starši.

V procesu kariernega svetovanja sta zaupanje in dobra komunikacija med udeleženci zelo pomembna. Predvsem kadar se izbira, pričakovanja in želje učencev ter staršev razlikujejo od zahtevanih ocen in rezultatov elektronskih vprašalnikov glede izbrane srednje šole. Takrat učitelj in svetovalni delavec opozorita na morebitne težave izbranega programa ter svetujeta razmislek o drugih, možnih poteh izobraževanja.

VLOGA INKLUZIVNEGA PEDAGOGA KOT PODPORNEGA ČLENA PRI ZAPOSLOVANJU OPP MED FAKULTETO IN DELODAJALCEM

Jurij Marussig

Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta; Osnovna šola Franceta Prešerna Kranj

Inkluzija je proces, ki v vzgojno izobraževalnem sistemu predstavlja temelj podpore in prilagoditev osebam s posebnimi potrebami. Je sistem, ki bazira na principu enakosti in hkrati sprejemanju različnosti vsakega posameznika ter mu omogoča dosegati kar najbolj optimalne učno vzgojne cilje v okvirih posameznikovih zmožnosti in težav, s katerimi se sooča. Pri tem igra najpomembnejšo vlogo inkluzivno okolje. Inkluzivno okolje pomeni v kar največji možni meri prilagojeno okolje osebi s posebnimi potrebami (v nadaljevanju: OPP). Inkluzivno okolje v šoli predstavljajo prilagojeni učni pripomočki, prostor, podporne oblike učenja ter strokovni delavci, ki jih OPP potrebuje za doseganje učno vzgojnih ciljev. Na tem mestu bi omenil inkluzivnega pedagoga, ki je prav tako podporni člen in s svojim znanjem v pomoč tako specialnemu pedagogu kakor ostalim strokovnim delavcem in seveda učiteljem. Predstavlja del strokovnega tima in skrbi za prilagoditve in podporo OPP. V procesu inkluzije se odpirajo široka polja del in nalog, ki naj bi jih imel inkluzivni pedagog na področju pomoči OPP. Ena od pomembnih nalog inkluzivnega pedagoga sega tudi na področje problematike zaposlovanja OPP in sicer se deli na več področij:

- podpora in prilagoditve na delovnem mestu in kasneje pri delovnih nalogah
- osveščanje delodajalca o pomenu zaposlitve OPP
- dvigovanje samozavesti in s tem motivacije OPP
- sprejetost v socialno sredino

Inkluzivni pedagog naj bi kot vezni člen med fakulteto in delodajalcem spremljal študij študenta, ki ima status osebe s posebnimi potrebami, mu zagotavljal podporo in prilagoditve ter v tesnem sodelovanju s specialnim pedagogom in drugimi strokovnimi sodelavci skupaj z OPP načrtoval tudi njegovo poklicno kariero. Po drugi strani bi inkluzivni pedagog sodeloval z delodajalcem, ki ima namen zaposliti OPP. Sodelovanje bi potekalo na področju seznanjanja delodajalca o težavah, ki spremljajo OPP, iskanja rešitev prilagajanja njegovega delovnega mesta, prostora ter del in nalog. Inkluzivni pedagog bi po zaposlitvi OPP še naprej spremljal njegovo delo, napredek ter v sodelovanju s strokovnimi delavci omogočal OPP ustvarjati kar najbolj uspešno zaposlitveno kariero. Pri zaposlovanju OPP pa mora seveda sodelovati tudi država z ustreznimi stimulacijami in olajšavami tako na strani delodajalca kot na strani OPP. Menim, da razmišljanje o poslanstvu inkluzivnega pedagoga ne le v šolah temveč tudi kot veznega člana med fakulteto in poklicnim usmerjanjem odpira široka polja podpore in pomoči, ki bodo OPP odprli poti v boljšo socialno integracijo ter jim dajali občutek sprejetosti in enakosti. V prispevku razmišljam o vlogi inkluzivnega pedagoga, ki naj bi jo imel kot vezni člen med fakulteto in delodajalcem pri zaposlitvi OPP.

VLOGA VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNE USTANOVE PRI VKLJUČITVI NA TRG DELA

Vesna Kolenko

Dom Antona Skale Maribor

Prispevek predstavi potek vzgoje in izobraževanja otrok in mladostnikov z lažjo motnjo v duševnem razvoju (v nadaljevanju mladi z LMDR) in vpliv vzgojno-izobraževalnih ustanov na njihovo uspešnost v času šolanja in s tem posredno na večje možnosti zaposljivosti na trgu dela. Z raziskavo opravljeno med 184 mladimi z LMDR v zadnjih razredih osnovne šole s prilagojenim programom in nižjim izobrazbenim standardom in v nižjem poklicnem izobraževanju sem se seznanila s tem, kaj mladi z LMDR menijo, v katerem izobraževalnem programu, ki so ga obiskovali so se največ naučili, za katere poklice se izobražujejo in kakšne so njihove želje po nadaljnjem izobraževanju. Ugotavljali smo tudi, kaj mladi z LMDR menijo ali je njihova vključitev v domove za učence pozitivno ali negativno vplivala na njihovo izobraževanje. Nekaj besed smo namenili tudi izobraževanju mladih z LMDR po končanem nižjem poklicnem izobraževanju in njihovim možnostim nadaljnega izobraževanja, ko ne morejo več dobiti odločbe o usmeritvi, ukine se jim vsa učna pomoč v šoli in pravica do bivanja v domovih za učence s posebnimi potrebami. Vso breme primernega vzgojno-izobraževalnega dela s takšnim mladostnikom takrat pade na starše, ki si tega v mnogih primerih ne morejo privoščiti, zato se obračajo na mnoge institucije, ki jim z denarnimi prispevki in/ali prostovoljnimi specialno-pedagoškimi delom pomagajo pri nadaljnjem šolanju njihovih mladostnikov. Ob tem nikakor ne morem mimo nešteti zakonov in deklaracij, ki varujejo otrokove pravice, po besedah katerih imajo vsi otroci enake možnosti izobraževanja ali pa so celo otroci in mladostniki s posebnimi potrebami deležni posebne skrbi vseh nadležnih resorjev tako izobraževalnega kot socialno-varstvenega.

MEHANIZMI PODPORE SLEPIM IN SLABOVIDNIM OSEBAM S KOMBINIRANIMI MOTNJAMI - VISkiLab

Nina Schmidt

Zavod za slepo in slabovidno mladino Ljubljana

V prispevku predstavim projekt VISkiLab, ki smo ga izvajali v Zavodu za slepo in slabovidno mladino Ljubljana v letih od 2010 do 2012 s podporo Evropske komisije. Ime prihaja iz skrajšave **V**isually **I**mpaired and **b**lind persons **S**kills **L**aboratory. Pri projektu so sodelovali še: Istituto Regionale Rittmeyer per i Ciechi, Sozial Innovatives Netz – Dr. Pretis in Center Republike Slovenije za poklicno izobraževanje.

Slepe in slabovidne osebe potrebujejo dodatna znanja in spretnosti, rehabilitacijske metode in celosten sistem podpore pri procesu vstopa na trg dela. Trenutno je na voljo le nekaj posameznih učnih načrtov s prilagoditvami za slepe in slabovidne osebe. Namen projekta je bil vzpostavitev posebnega oddelka, spretnostnega laboratorija, znotraj organizacijske strukture Zavoda za slepo in slabovidno mladino Ljubljana, ki bo ponudil celovito podporo svetovanja, izobraževanja, motivacije in usposabljanja slepih in slabovidnih oseb tudi s kombiniranimi motnjami pri čemer bodo upoštevane vse življenjske situacije usposabljancev. Obravnava slepih in slabovidnih oseb zahteva posebne rehabilitacijske metode znanja in veščine za učinkovito prenos znanja in integrirani sistem za podporo v procesu prehoda na trg dela.

Projekt je ugotavljal, da slepi in slabovidni učenci z motnjo v duševnem razvoju nimajo možnosti nadaljevanja šolanja v programih, ki bi jim omogočali kvalitetno kasnejšo vključitev v ustrezno delo in zaposlitev. Spremenjena zakonodaja je prinesla izboljšanje nekaterih pravnih in drugih pravic invalidov (npr. zaposlovanje, kvotni sistem, denarna nadomestila ipd.), prav tako razvoj tehnologije in pripomočkov. Ob upoštevanju posebnosti, da opravlja ustrezno delo glede na okvaro vida in deluje popolnoma enakopravno, je s tem trajna kakovost zagotovljena.

Pripravili smo poskusne večdnevne delavnice, ki so bile zelo dobro sprejete. Udeleženci so bili naši bivši učenci, tudi s kombiniranimi motnjami, ki večinoma samevajo doma, so brez službe oz. so invalidsko upokojeni. Učili smo oblikovanja gline, papirja, kvačkanja, polstenja. Nekateri so že po tej majhni delavnici prenesli znanje domov in ga uspešno vkomponirali v svoje življenje. Žal nam zakonodaja še ne dovoljuje nadaljevanja, čeprav so rezultati pokazali, da smo na pravi poti, kjer slepe in slabovidne osebe postajajo še bolj samostojne, samozavestne in soodgovorne za svoje življenje in niso le breme državi oz. družini.

CILJI IN REZULTATI PROJEKTA IZOBRAŽEVANJE IN USPOSABLJANJE MLADIH LJUDI Z MOTNJAMI V DUŠEVNEM RAZVOJU ZA DELO NA KMETIJI

Irena Borštnik, Tatjana Popović

CUDV Draga

Mednarodni enoletni projekt (zaključen junij 2012) je potekal v okviru evropskega programa Progress. Zajemal je izobraževanje in usposabljanje mladih oseb z motnjami v duševnem razvoju za delo na kmetiji. V projektu je sodelovalo sedem partnerjev iz petih držav: Slovenije, Srbije, Avstrije, Nizozemske in Hrvaške.

Kmetija, kot sistem ima za naše uporabnike (osebe z motnjo v duševnem razvoju in dodatnimi motnjami) poleg izobraževalnega, tudi velik inkluzijski kapital, saj je vpeta v širše družbeno dogajanje in je del socialne družbe. Ravno zaradi teh njenih lastnosti je program usposabljanja primeren za osebe, ki pri vključevanju v okolje naletijo na veliko ovir. Nudi številne možnosti za socialno interakcijo, tako znotraj delovne skupine kot tudi v širšem okolju. Je tudi dodatna možnost za poklicno orientacijo. Program usposabljanja za delo vključuje učenje primernih socialnih veščin za uporabo v delovnem okolju in možnost za socializacijo v širši družbi.

Vidiki, s katerih se proučujejo neposredne koristi celotnega projekta in njegovih posameznih delov za študente pa so: izobraževalni, družbeni, interpersonalni, osebni, smiselno delo, zaposlitev ter kakovost življenja.

Glede na to, da je bil glavni cilj projekta priprava podlag za izvajanje usposabljanja mladih ljudi za delo na kmetiji, je bil seveda v ospredju učno-izobraževalni vidik. Glavna korist tega vidika je izboljšanje znanja oziroma povečanje delovnih kompetenc mladih ljudi z motnjo v duševnem razvoju. Rezultat projekta je izdelan in v praksi preiskuvan kurikulum za to področje.

Družbeni vidik zajema širjenje socialne mreže, preseganje stereotipov in predsodkov ter povečevanje možnosti socialnega vključevanja. Skozi implementacijo rezultatov se povečujejo priložnosti medsebojnega spoznavanja, potencialni delodajalci spoznavajo ljudi z motnjo, kar jim omogoča, da se lažje odločijo bodisi da postanejo učna baza ali tudi delodajalci, ki izvajajo dopolnilno dejavnost na kmetiji za iskalce zaposlitve, ki jih do tedaj še niso poznali.

Interpersonalni vidik zajema povečanje komunikacijskih veščin in spretnosti ter obvladovanje konfliktov, kar prispeva k boljšim medsebojnim odnosom na področju dela in zaposlitve.

Osebni vidik zajema razvoj osebnosti, gladke prehode iz ene razvojne faze v naslednjo, nadaljevanje moralnega razvoja, izboljšanje samopodobe in povečevanje samozavesti, kar prispeva k večjim možnostim uspešnega konkuriranja na trgu dela ter izražanja zahtev po uresničevanju pravic, ki so sicer zagotovljene ljudem, ki nimajo motnje, tudi po delu in zaposlitvi na odprtem trgu dela.

SLEPI OZ. SLABOVIDNI DIJAKI IN PRAKTIČNO USPOSABLJANJE Z DELOM (PUD)

Marija Jeraša, Darja Lukan

Zavod za gluhe in naglušne Ljubljana

Prva velika ovira, na katero naleti slep oz. slaboviden dijak v poklicno in srednje strokovnem ter poklicno-tehniškem izobraževanju, je praktično usposabljanje z delom (PUD). Izpostavili bi lahko naslednje težave, s katerimi se srečajo organizatorji PUD-a in delodajalci pri zagotavljanju PUD-a za to skupino dijakov:

- Velike težave pri zagotavljanju ustreznih delovnih mest za izvajanje PUD-a za slabovidne, še v večji meri pa za slepe dijake.
- Strah delodajalcev zaradi nepoznavanja in neznanja na področju dela s slepimi in slabovidnimi.
- Nepoznavanje osnovne komunikacije s slepimi in slabovidnimi osebami.
- Opremljenost delovnega mesta.
- Nesamostojnost pri opravljanju nalog na delovnem mestu (predvsem pri slepih).
- Prihod na delovno mesto in orientacija na delovnem mestu.
- Slepimi ne zmorejo opravljati vseh del in nalog.
- Počasnost slabovidnih, predvsem pa slepih dijakov pri opravljanju PUD-a

Tudi dijaki včasih ne želijo uporabljati pripomočkov, ki bi jih stigmatizirali, čeprav bi bili nujno potrebni za kvalitetno izvajanje del in nalog.

Dijaki bi ob tem dodali, da jim delodajalci pogosto ne zaupajo del, ki bi jih zmogli opravljati oz. se niti ne potrudijo, da bi zanje našli ustrezno delo. Namesto da bi PUD predstavljal prvo pravo izkušnjo z delovnim okoljem, zadosti le formalnim obveznostim izobraževalnega programa.

Zavedati se moramo, da ljudje pogosto nimajo nobenih izkušenj glede stikov s slepimi in slabovidnimi osebami. Delodajalci se tako srečajo z nelagodnostjo in strahom in se taki situaciji raje izognejo. Tiste, ki so se pripravljene spopasti s takimi izzivi pa je zato potrebno opremiti z določenimi znanji in vedenji kot so:

- Poznavanje zdravstvenega stanja (opis motnje) in zmožnosti dijaka (funkcionalna uporaba preostalega vida).
- Poznavanje komunikacijskih veščin dijaka.
- Posebnosti komuniciranja s slepim ali slabovidnim dijakom.
- Natančen opis del in nalog, katere je dijak sposoben opravljati.
- Prilagoditev delovnega okolja in prilagojena oprema delovnega mesta.

V projektu ESS »Učinkovita implementacija izobraževalnih programov in zagotavljanje kakovosti 2010-2012« - Navodila za delodajalce za vodenje dijakov s posebnimi potrebami na praktičnem usposabljanju (PUD), ki ga je vodil Center RS za poklicno izobraževanje, smo zato pripravili priročnik in posneli film, ki nam skozi konkretne situacije nazorno pokaže tudi prilagoditve delovnega mesta, prilagojeno opremo in posebnosti komuniciranja z osebami z okvaro vida.

VEČERJA V TEMI

Damijana Dušak

Zavod za slepo in slabovidno mladino Ljubljana

»Ne gre za podporo iz sočutja, ampak za projekt vključevanja na trg dela. Videčim pa želimo ponuditi zanimivo izkušnjo.«

Projekt »slepi natakari smo v Zavodu za slepo in slabovidno mladino začeli na pobudo Maje Murenc, ki se je na potepu po Izraelu, v iskanju lokalnih gurmanskih specialitet v Tel-Avivu, znašla v restavraciji, kjer so ji postregli slepi natakari. »V trenutku, ko sem bila ponovno na svetlobi, se mi je posvetilo: To bi lahko v Sloveniji odprli.«

Ko se je vrnila v Slovenijo je stopila v kontakt z Zavodom za slepo in slabovidno mladino in povedala: »Lions klubi želimo odpreti restavracijo v popolni temi, kjer bi stregli slepi natakari. Ta projekt ne bi prinašal klicanja na pomoč, ampak ravno nasprotno. Želimo privabiti videče goste, ki bi preko večerje v temi, bolje spoznali svoje čute in partnerje. Pomembno je, da se na takem dogodku čim bolj zabavamo in spoznavamo še ostale štiri čute.«

Restavracija naj bi delovala predvsem kot nekakšen inkubator za slepe in slabovidne učence, ki velikokrat nimajo priložnosti početi nekaj vsakdanjega, predvsem pa tako zanimivega s strani videčih. Izobraževanje je namreč potekalo v institucionaliziranem tonu, v sklopu pouka na šoli, kjer smo natakari naučili vseh tehnik, pomembnih za strežbo v temi.

Želja vseh sodelujočih v projektu »Večerja v temi« je bila, da bi družba prepoznala, da ob ustrezni pedagoški pomoči, prilagojenem okolju in zaupanju v sposobnosti, slepi lahko opravljajo poklice, ki so rezervirani za videče.

Zakaj ne bi še pri kakšni drugi težavi poskusili recept, ki se je izkazal kot učinkovit?

SUCCESSFUL EUROPEAN PRACTICE IN VET

Harald Weber

Evropska agencija za razvoj izobraževanja na področju posebnih potreb

The 'Vocational Education and Training: Policy and Practice in the field of Special Needs Education (VET)' project has identified and investigated the key aspects of vocational education and training for learners with special educational needs (SEN)/disabilities, aged between 14 and 25, with a clear link to employment opportunities. In particular, the project has analysed 'what works' in VET for learners with SEN/disabilities, 'why it works' and 'how it works'. More than 50 country experts have been involved in the project activities, from 26 countries.

As a result of a coherent and comprehensive analysis of 28 VET practices, examined in the course of the project, European Patterns in VET have been identified. The presentation will highlight similarities and differences in successful VET examples and provide recommendations to improve the performance of countries' VET systems in particular areas.

VKLJUČEVANJE DIJAKOV NA TRG DELA V ČASU ŠOLANJA NA SREDNJI ŠOLI ZAVODA ZA GLUHE IN NAGLUŠNE LJUBLJANA - KAJ DELUJE IN ZAKAJ DELUJE

Bernarda Kokalj

Zavod za gluhe in naglušne Ljubljana

Pojem prehod na trg dela je postal zelo pogosto uporabljena fraza. Širok spekter dejavnosti, ki pokrivajo to področje, se razlikuje od države do države v Evropski uniji. Tudi v Sloveniji imamo različne izkušnje tako v integraciji kot tudi v specializiranih ustanovah za otroke s posebnimi potrebami.

V prispevku bom predstavila svojo izkušnjo sodelovanja v mednarodnem projektu VET (Vocational Education and Training) Special Needs Education – Poklicno izobraževanje in usposabljanje za dijake s posebnimi potrebami, 2010 – 2012. V projektu sva kot imenovani predstavnici Ministrstva za šolstvo in šport sodelovali Fani Al-Mansour, ravnateljica/direktorica Srednje poklicne in strokovne šole Bežigrad, in Bernarda Kokalj, ravnateljica srednje šole in doma Zavoda za gluhe in naglušne Ljubljana.

Cilj projekta je bil opredeliti in raziskati ustrezne ključne vidike poklicnega izobraževanja in usposabljanja za dijake s posebnimi potrebami v državah, v povezavi z zaposlitvenimi možnostmi na trgu dela in izboljšati kakovost in učinkovitost predpisov na tem področju v perspektivi spodbujanja pravičnosti in enakih možnosti.

V letih 2011 - 2012 so se zvrstili študijski obiski v vseh državah, ki so sodelovale v projektu z namenom, da strokovnjaki iz drugih držav spoznajo in globlje razumejo sistem poklicnega izobraževanja in usposabljanja za učence s posebnimi potrebami in sicer ne samo skozi percepcijo pogleda, kaj deluje, ampak tudi zakaj deluje.

V drugem delu bom bolj podrobno predstavila delo na področju organizacije delovne prakse in praktičnega usposabljanja z delom v srednji šoli Zavoda za gluhe in naglušne Ljubljana. Izhodišča temeljijo na dolgoletnih izkušnjah na tem področju, predstavila bom prednosti in pomanjkljivosti trenutnega šolskega sistema skozi prizmo vključevanja gluhih in naglušnih dijakov, dijakov z govorno jezikovno motnjo in dijakov z motnjo avtističnega spektra na trg dela že v času šolanja. Izpostavila bom tudi nekaj optih dilem, ki bi potrebovale širšo sistemsko reševanje in medresorsko sodelovanje na področju.

BRALNA PISMENOST DIJAKOV Z INTELEKTUALNIMI PRIMANJKLJAJI

Mojca Lipe Stopar, Nika Jenko

Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta

V pričujočem prispevku se ukvarjamo z vprašanjem bralne pismenosti učencev, ki zaključijo prilagojen vzgojno-izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom. Učenci oz. dijaki z intelektualnimi primanjkljaji, vključeni v ta program, predstavljajo heterogeno populacijo, zato smo za preučevanje izbrali le tiste, ki šolanje nadaljujejo v programih nižjega poklicnega izobraževanja. Raziskave namreč kažejo, da dijakom z intelektualnimi primanjkljaji bralna pismenost povzroča velike težave pri nadaljnjem šolanju, ki se kažejo pri vseh splošnih izobraževalnih predmetih, ki terjajo učenje z branjem učbeniških gradiv, saj se mnogi dijaki ukvarjajo s prepoznavanjem besed in imajo velike težave z razumevanjem besedil. Razvoj bralne pismenosti te skupine poteka po razvojnih stopnjah, kot to velja za populacijo značilnega razvoja, vendar s precejšnjim zaostankom, ki se z leti še povečuje. Prav tako znotraj skupine zaznavamo večje individualne razlike v bralnih dosežkih, zlasti ob koncu šolanja, tako v hitrosti usvajanja branja kot v kvaliteti pridobljenih bralnih veščin. Kljub temu, da pri tem igra pomembno vlogo njihov primanjkljaj splošnega kognitivnega delovanja, gre za delovanje v obe smeri: kognitivne zmožnosti delujejo na pridobivanje različnih veščin, napredovanje pri teh pa povratno vpliva na kognitivne zmožnosti. Kljub podaljšanemu obdobju sistematičnega opismenjevanja v osnovni šoli, se ob koncu šolanja tudi za to populacijo pričakuje bralna pismenost v smislu kar najboljšega praktičnega obvladovanja vseh štirih sporazumevalnih dejavnosti, s poudarkom na razvijanju in uporabi branja kot sredstva za učenje. Zanimalo nas je, kakšno raven bralnega razumevanja dosegaajo dijaki našega vzorca, ali ta zadostuje za učenje s pomočjo branja in kakšna je variabilnost znotraj opazovanega vzorca dijakov. Oprli se bomo na nekatere rezultate, ki kažejo na dosežke populacije značilnega razvoja, pri tem pa upoštevali, da se, v skladu s paradigmo upočasnjene razvoja, pričakovanja pri opazovani skupini dijakov ne morejo primerjati s skupino enake kronološke starosti dijakov značilnega razvoja. Rezultati kažejo na razkorak med bralnim in slušnim razumevanjem pri dijakih našega vzorca in na potrebo po dodatnem razvijanju tako zmožnosti prepoznavanja besed kot tudi po vodenem razvijanju višjih ravni jezikovnega razumevanja preko poslušanja, oboje pa razumemo kot pomembni sredstvi za spodbujanje njihovega splošnega kognitivnega delovanja. Spoznanja terjajo iskanje možnosti nudenja dodatne podpore dijakom, ki šele vstopajo na raven, ki jo otroci značilnega razvoja dosežejo že v osnovni šoli in iskanje ustreznih učnih situacij.

PODPORA IN SPREMLJANJE VKLJUČEVANJA GIBALNO OVIRANIH IN DOLGOTRAJNO BOLNIH UČENCEV V PROGRAME IZOBRAŽEVANJA

Nika Jenko

Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta

Tanja Babnik

Bolnišnični šolski oddelki OŠ Ledina

Funkcionalni učinki gibalne oviranosti in kronične bolezni na učenčeve zmožnosti opravljanja vsakodnevnih aktivnosti, šolanja in vključevanja med vrstnike so zelo raznoliki.

Otroci z različnimi poškodbami (okvarami) in obolenji osrednjega živčevja ter na drugi strani poškodbami, anomalijami rok in/ali nog ter obolenji perifernega gibalnega aparata od rojstva do 15. leta starosti so vključeni v obravnavo na Univerzitetnem rehabilitacijskem inštitutu Soča. V času obravnave za šolarje skrbijo tudi učitelji Bolnišničnih šolskih oddelkov OŠ Ledina. V bolnišnični šoli na oddelku za rehabilitacijo otrok vsako šolsko leto sprejmejo približno 150 učencev in dijakov. Učno delo učenca v bolnišnični šoli poteka po individualiziranem programu, ki ga tim bolnišnične šole pripravi v sodelovanju s strokovnjaki tima za rehabilitacijo otrok, učenčevo matično šolo, starši in učenecem. V času rehabilitacije poučevanje poteka individualno, nekaj tudi v skupini, pri čemer je ena od poglobitnih usmeritev iskanje najučinkovitejših strategij za učenje in delo, prilagoditev ter pripomočkov, ki bodo učencu omogočali uspešno učenje in ponovno vključevanje v programe izobraževanja. Slednje je običajno zahteven in dolgotrajen proces. Številni učenci potrebujejo ob vrnitvi v matično šolo prilagojeno učno delo. Le z ustreznimi prilagoditvami lahko zagotovimo učno in socialno uspešnost učenca, kar je ključnega pomena pri zagotavljanju optimalnih pogojev za njegovo nadaljnje izobraževanje in kasnejše vključevanje na trg dela. Bolnišnični učitelji že v času učenčeve rehabilitacije skrbijo za stalen stik z učenčevo matično šolo, ki se nadaljuje tudi po vrnitvi učenca v domače okolje. Sodelovanje poteka na različne načine, s sestanki na oddelku za rehabilitacijo in v matični šoli, hospitacijami na terapijah in pri učnem delu na oddelku itd.

Za zagotavljanje učinkovite podpore pri delu z učenci so bile v šolskem letu 2011/2012 in 2012/13 vpeljane dodatne oblike sodelovanja s strokovnimi delavci šol (predavanje za šole, ki vključujejo gibalno ovirane učence v 1. razred, izobraževalni seminar s praktičnimi delavnicami za strokovne delavce, ki poučujejo gibalno ovirane šolarje). Pri nudenju podpore učiteljem matičnih šol je ključnega pomena upoštevanje njihovih potreb in pogojev za vključevanje učenca. Vpogled v stališča učiteljev do potreb po usposabljanju na različnih področjih dela z učenecem smo pridobili na podlagi vprašalnika za strokovne delavce šol. V prispevku predstavljamo njihove odgovore, iz katerih smo izluščili posamezna področja, na katera se je potrebno osredotočiti pri nadaljnjem spodbujanju vključevanja omenjene skupine učencev v učno-vzgojno delo na matičnih šolah. Mednje sodijo učiteljevo poznavanje bolezni, okvare, motnje in njenega vpliva na otrokovo delovanje, prilagajanje športnih in gibalnih aktivnosti, uporaba informacijsko-komunikacijske tehnologije itd.

INTEGRIRANA ZAPOSLOITEV V VDC TONČKE HOČEVAR

Mateja Klančar Golob, Maja Rozman

VDC Tončke Hočevar Ljubljana

V VDC Tončke Hočevar že vrsto let izvajamo program integrirane oblike zaposlitve. To je zaposlitev naših uporabnikov (oseb z zmerno motnjo v duševnem razvoju) v običajnem delovnem okolju s prilagojenimi zahtevami za opravljanje dela.

Vanjo je trenutno vključenih 6 uporabnikov. Od tega štirje delajo v dveh trgovskih centrih Bauhaus, ena v Sodexu in ena v pralnici VDC-ja. Delo v integrirani zaposlitvi je eno najzahtevnejših del v VDC-ju, in zahteva veliko mero samostojnosti pri opravljanju delovnih nalog, dobre socializacijske veščine in prilagodljivost. Uporabniki so po nekaj letih pri svojem delu samostojni in integrirani v običajnem delovnem okolju, kjer se prilagajajo delovnim zahtevam delodajalca in sodelavcev. To pa ne bi bilo mogoče brez tesnega sodelovanja z vodstvenimi delavci podjetij, ki so tovrstni obliki zaposlitve naklonjeni. Kljub vsemu uporabniki potrebujejo stalno spremljanje in strokovno pomoč, ki jo v sodelovanju z drugimi strokovnimi službami znotraj in zunaj zavoda nudi strokovna delavka. Skoraj vsakodnevno se je potrebno soočiti in reševati težave s katerimi se srečujejo uporabniki, zaposleni, pa tudi stranke v podjetjih.

Naši uporabniki zaradi specifičnih motenj brez podpore na trgu delovne sile težko konkurirajo. Taka vrsta integrirane zaposlitve omogoča integracijo in zaposlitev tistim uporabnikom, ki sicer običajne zaposlitve zaradi zahtev sodobnih delodajalcev ne bi zmogli, so pa pod prilagojenimi pogoji sposobni kvalitetnega prispevka k družbi. Zaposlitev jim daje občutek družbene koristnosti in osebnega zadovoljstva.

Skozi različne oblike integrirane zaposlitve uporabnikom naših storitev zagotavljamo:

- Večjo socialno vključenost uporabnikov
- Z delom se krepi samopodoba in dostojanstvo
- Izboljšanje komunikacijskih veščin
- Večja avtonomija
- Spreminjanje delovnih navad
- Aktivno državljanstvo

Prostore oziroma delovna mesta za integrirano zaposlitev naših uporabnikov želimo v prihodnosti še razširiti.

POMOČ PRI SAMOOSKRBI S SADJEM IN ZELENJAVO

Danica Benčina, Tatjana Pregelj, Aleksandra Rupnik, Erna Žgur

CIRIUS Vipava

V okviru projekta Dodatno usposabljanje odraslih, financiranega s strani EU in Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport, katerega cilj je povečanje delovnih in zaposlitvenih možnosti za osebe s posebnimi potrebami (PP) in smo ga tako strokovni delavci, kot učenci in njihovi starši z veseljem sprejeli, poteka tudi delavnica: Pomoč pri samooskrbi s sadjem in zelenjavo. Samooskrba je postala zadnja leta zelo pomembna in zanimiva. Vemo, da je politika prehranske varnosti v EU naravnana k cilju, da bi prebivalci uživali čim bolj zdravo, lokalno pridelano hrano.

V delavnici je 8 oseb s PP, vodimo jo tri mentorice. Predvidenih je 90 ur, z delom pa smo pričeli že septembra. Sodelovali smo na trgatvi, kuhali slivovo marmelado, pripravili korenčkov sok, mešano solato, nabirali in prodajali radič, pulili repo in jo pripravljali za kisanje, sadili smo česen in čebulo.

Udeleženci se seznanjajo z opravili, ki so potrebna, če želimo sami pridelati hrano in ob tem razvijajo ročne spretnosti, znanja in delovne navade. Ob delu in spoznavanju opravil, oblikujejo odnos do dela, okolja in zdravja pa tudi odnos do sebe. To naj bi bila priprava mladostnika na kasnejše zahteve življenja. Mladostnik bo lažje prepoznal svoja močna področja pri katerem delu je bolj uspešen. Narava dela zahteva tudi socialne veščine, saj morajo komunicirati z obrtniki, prodajati in kupovati.

Posledično ima koristi tudi širša skupnost, saj se na ta način rušijo predsodki in stereotipi o osebah s PP.

Mladostnikom želimo oblikovati pozitiven odnos do dela, okolja in hrane ter jih ozavestiti o pomenu doma pridelane hrane za zdravje. Želimo si, da bi znali ločiti boljši okus doma pridelane hrane od uvožene. Tudi užitek ob pobiranju pridelka, ki je sad njihovega truda, bi bil neprecenljive vrednosti. Mladostniki se na ta način seznanjajo z novo dimenzijo življenja. Spoznajo, da je potrebno v življenju tudi trdo delati premagovati napore, biti kdaj žejen, lačen in na koncu pohvaljen ob užitku, da je delo pravočasno opravljeno. Največja nagrada je spoznanje, da je tudi delo vrednota, ki nas krepi in osrečuje.

Sam projekt naše mladostnike bogati, plemeniti in upamo si trditi, da je to še ena dodana vrednost k že tako bogatemu programu usposabljanja in izobraževanja v našem Centru.

NA PRAGU ODRASLOSTI – PROGRAM ZA RAZVIJANJE ŽIVLJENJSKIH VEŠČIN

Jelena Horvat

Osnovna šola Antona Janše Radovljica

V referatu bo predstavljen nadgrajen posebni program za mladostnike 5. stopnje v osnovni šoli s prilagojenim programom. Program temelji na strokovnih izkušnjah in potrebah mladostnikov z zmerno motnjo v duševnem razvoju. Program znotraj predpisanih vsebin ni zadostoval potrebam. Prakso usposabljanja izvajamo več let.

Program je dve leti sprejet kot inovacijski projekt pri Zavodu RS za šolstvo pod imenom: Mladostniki s posebnimi potrebami - ustvarjalni in samostojni.

Obvezni posebni program poteka v treh triadah, nadaljevalni program se nadgrajuje na pridobljenih veščinah in znanju. Na področjih usposabljanja je bilo potrebno okrepiti veščine in spretnosti, delovno vzdržljivost, življenjske izkušnje, samostojnost in vztrajnost.

Mladostnik potrebuje svoj individualni načrt v skladu z lastnimi možnostmi. Tudi skupina ima izdelan program delovnih aktivnosti in raznovrstnega vključevanja v okolje. Redno so prisotni v okolju, ki jih prepoznava kot delovne in odgovorne soobčane.

Osredotočili smo se na tri pomembna področja, ciljane na razvoj samostojnosti:

- Delovno
- Socialne veščine, samostojnost v zunanjem okolju
- Kulturno in športno aktivnost ter aktivno preživljanje prostega časa

Delovno področje:

Mladostniki so vključeni v šolsko in zunanje delovno okolje v skupini ali individualno. En dan v tednu je izključno delovni dan, vključeni v različne oblike delovnih procesov.

Skrbijo za urejenost šolske okolice in delovnih obveznosti znotraj šole. V zunanjem okolju se vključujejo pri sezonskih opravilih na kmetiji, v sadovnjaku, opravljajo različna dela pri urejanju, skrbi za starejše občane..

Posamezniki se v okviru delovne prakse vključujejo pri zasebnikih ali v Varstveno delovni center kot priprava na vključitev.

Pridobivajo različne delovne izkušnje, v realnih življenjskih situacijah se morajo znajti v novih situacijah, učijo komunikacijskih veščin in samostojnosti. Pridobivajo na samozavesti.

Socialne veščine, samostojnost v zunanjem okolju

Pridobljene spretnosti je potrebno usmeriti in udejanjiti v realnih življenjskih situacijah in v vsakdanjem življenju. V tem obdobju je želja po samostojnost večja, pomemben cilj je pridobivanje izkušenj in osamosvajanje v urejanju osebnih zadev v javnih ustanovah in okolju.

Kulturne, športne in prostočasne aktivnosti

Mladostnike usmerjamo v aktivno preživljanje prostega časa, obiskujejo kulturne in dobrodelne prireditve, kino, prodajne razstave, obiskujejo športne dejavnosti, spodbujamo športno in rekreacijsko aktivnost. Cilj je razviti socialno mrežo, izraziti želje in slediti lastnim ciljem ob pomoči drugih odraslih.

Program je pri mladostnikih in starših dobro sprejet, dinamika skupinskih aktivnosti je velika, sami soustvarjajo program, rezultati so očitni.

PRENOVLJENI PROGRAM UČENJE ZA ŽIVLJENJE IN DELO

Stanka Grubešič

V referatu bo predstavljen nadgrajen posebni program za mladostnike 5. stopnje v osnovni šoli s prilagojenim programom. Program temelji na strokovnih izkušnjah in potrebah mladostnikov z zmerno motnjo v duševnem razvoju. Program znotraj predpisanih vsebin ni zadostoval potrebam. Prakso usposabljanja izvajamo več let.

Program je namenjen učenju za življenje in delo. Potrebno je predvsem upoštevati, da je poudarek na izobraževanju odraslih in iz tega izhaja spoštovanje vseh načel in vrednot, ki veljajo v izobraževanju odraslih, to je zagotavljanje njihovih pravic do samouresničevanja in kakovosti življenja. Te pravice pa lahko te osebe dosežejo samo z nadaljnjim izobraževanjem, saj si s tem povečajo znanje, spretnosti, kompetence in informiraost, ki jim omogoča ne nazadnje tudi ustreznejše odločanje. Tako lažje premagujejo ovire, zmanjšujejo svoje primankljaje in blažijo svoje motnje. Pri načrtovanju izobraževanja je treba gledati na posameznika kot na odraslo osebo, upoštevati njegove učne in izobraževalne potrebe ter močna področja. To pomeni, da je učenec v vlogi subjekta, ki ima tudi pravico, da se lahko vključi v sooblikovanje pedagoškega polja, v katerega vstopa.

V programu v čim večji meri opredelimo metodično-didaktične pristope z andragoškimimi pristopi, z vsemi njihovimi pedagoškimi prvinami in s skrajno spoštljivostjo do oseb v procesih učenja in izobraževanja. Ob tem je treba opozoriti na avtonomnost izvajalcev programa, ki naj upoštevajo individualne posebnosti posameznika, njegova močna področja, okolje, v katerem poteka izobraževanje, in materialne pogoje.

Namen tega programa je, da odrasle osebe z zmernimi, s težjimi in težkimi motnjami v duševnem razvoju nadgradijo usvojena znanja in spretnosti iz predhodnih stopenj. Vsebine posameznih področij morajo biti ves čas povezane s socialnimi okolji. To pomeni, da naj bo velik del predlaganih vsebin iz posameznih področij namenjen opravljanju praktičnih zaposlitev s ciljem doživljanja uspešnosti in čim večje samostojnosti ter neodvisnosti teh oseb za uspešno vključevanje v delo in življenje.

Novost tega programa so izbirne vsebine. Sposobnejšim učencem je potrebno ponuditi tudi vključevanje v take izbirne vsebine, v katerih bi razvijali, utrjevali znanja, spretnosti in veščine, katere bi potrebovali za opravljanje določenih praktičnih opravil in del, npr. kuhanje, šivanje, vrtnarjenje, skrb za živali, delo na kmetiji, delo v strežbi, pekarni, slaščičarni, v administraciji itd.

Zavod, ki se bo odločil za organizacijo takih izbirnih vsebin, naj upošteva merila za vključevanje in usmeri učence v izbirne vsebine glede na:

stopnjo razvitih sposobnosti učenca,

njegova predznanja,

njegove želje in potrebe,

njegova močna področja,

potrebe okolja, v katerem se nahaja ustanova, ki bo izvajala Posebni program vzgoje in izobraževanja.

To pomeni, da ustanova izbere za izbirno vsebino tisto dejavnost, ki je značilna za okolje, v katerem se nahaja, in je tudi dobro razvita. Tako načrtovana izbirna vsebina bo omogočala vzajemno korist obema – posamezniku, ki se bo odločil za sodelovanje v takem projektu ter tako izkazal in izpolnil potrebo po družbeni solidarnosti, integraciji in inkluziji oseb z

motnjami v duševnem razvoju, ter učencu, ki se bo usposabljal za opravljanje določenih del in opravil.

Za uresničevanje te novosti priporočamo naslednjo organizacijo in izvajanje: posamezni učenec ali manjša skupina učencev naj bi se vključili v eno izmed ponujenih izbirnih vsebin, ki bi jo obiskovali najmanj trikrat na teden vseh pet let tega programa. Tako bi postopno pridobivali ustrezna znanja o posameznem poklicu in urili spretnosti in veščine za opravljanje opravil in del, ki jih zahteva določen poklic.

Načrt izbora, program in postopek izvajanja izbirnih vsebin lahko nastanejo tudi v sodelovanju z zunanjimi sodelavci (npr. s kuharjem, pekom, slaščičarjem, z natakarnjem, s kmetom, z vrtnarjem, s šiviljo, trgovcem idr.), ki so se odločili vključiti v tako usposabljanje in omogočiti učencem pridobivanje praktičnih izkušenj na tem področju.

Ob zaključku naj učenec dobi opisno oceno o vseh usvojenih znanjih, spretnostih in veščinah, ki jih je pridobil v petletnem obdobju vključitve v določeno izbirno vsebino in smernice za njegovo nadaljnjo vključitev na trg dela.

IZHODIŠČA ZA OCENO ZAPOSLOTIVNIH MOŽNOSTI BREZPOSELNIH OSEB S STATUSOM INVALIDA

Lea Kovač

Zavod RS za zaposlovanje

Peter Svetina

Zaposlitveni center Carso

V prispevku bodo predstavljene osnovne značilnosti trga dela, elementi delovnega razmerja, gibanje brezposelnosti, vključno s prikazom položaja zaposlenih in brezposelnih oseb s statusom invalida ter sistemskih ukrepov za njihovo vključevanje na trg dela. Predstavitev sistemskih ukrepov bo zajemala predstavitev zakonskih podlag, strokovnih izhodišč in ugotovitev iz prakse zaposlovanja oseb, ki imajo status invalida.

Zakon o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov ureja:

- postopek za pridobitev statusa invalida,
- pravico do zaposlitvene rehabilitacije,
- nekatera vprašanja zaposlovanja invalidov,
- druge oblike, ukrepe in spodbude za zaposlovanje invalidov in
- vrste nadzora ter organe in institucije pristojne za izvajanje ZZRZI.

Postopek pridobitve statusa invalida in pravice do zaposlitvene rehabilitacije je postopek ugotavljanja trajnih posledic telesne ali duševne okvare ali bolezni, zaposljivosti ter težav in ovir pri vključevanju v delovno okolje. Postopek se začne na podlagi vloge, ki jo oseba vloži pri Zavodu za zaposlovanje.

Zaposlitvena rehabilitacija je pravica invalida do dodatne strokovne pomoči pri iskanju zaposlitve, usposabljanju za ustrezno delo ter na delovnem mestu po zaposlitvi. Namenjena je invalidom, ki imajo zaradi invalidnosti manjše možnosti za pridobitev in ohranjanje zaposlitve ter imajo izdano odločbo o pravici do zaposlitvene rehabilitacije. V okviru storitev se izvaja:

- Ugotavljanje znanj, zmožnosti in interesov invalida
- Pomoč pri iskanju ustreznega dela oziroma zaposlitve, ki vključuje tudi razvijanje socialnih spretnosti in veščin
- Usposabljanje na konkretnem delovnem mestu z zagotovljenim spremljanjem in strokovno pomočjo,
- Analiza konkretnega delovnega mesta in delovnega okolja invalida
- Izdelava načrta prilagoditve delovnega mesta in delovnega okolja, izdelava načrta potrebne opreme in sredstev za delo
- Ocenjevanje zaposlitvenih možnosti

Ocena zaposlitvenih možnosti je ocena zaposljivosti invalida z opisom ustreznih del in omejitev pri delu ter potrebe po podpornih storitvah in prilagoditvah delovnega mesta. Ocena opredeljuje ali je invalid zaposljiv v običajnem okolju, v podporni ali zaščitni zaposlitvi, za katera dela je usposobljen in kakšne podporne storitve ali prilagoditve potrebuje na delovnem mestu.

Kvotni sistem pomeni obveznost zaposlovanja določenega deleža invalidov pri delodajalcih, ki zaposlujejo najmanj 20 zaposlenih. Vključuje vzpodbude in nagrade za izpolnjevanje in preseganje kvote ter plačila zaradi neizpolnjevanja kvote.

TRANZICIJA PRI OSEBAH S SLEPOTO IN SLABOVIDNOSTJO: kaj, kdo, kdaj, kako in zakaj

Ingrid Žolgar, Eva Škrlec, Sara Češarek

Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta

Mnogokrat se pojem tranzicije nanaša na obdobje prehoda iz šolanja na trg dela, vendar se tranzicija ne nanaša zgolj na to obdobje. Zajema namreč vsako pomembno spremembo v posameznikovem življenju: predstavlja obdobja med znanim in neznanim, soočanje s spremembami in nenehno prilagajanje različnim okoliščinam, situacijam. Ta obdobja s sabo prinašajo nove vloge, naloge in odgovornosti, za katere je potreben dodaten čas in skrbno načrtovanje. Za osebe s slepoto in slabovidnostjo pa te spremembe prinesejo še več izzivov, zato posameznik potrebuje specialna znanja, spretnosti in veščine. Ta specialna znanja vsebujejo različna področja, ki so pomembna za ublažitev in odpravo posrednih in neposrednih posledic izgube vida ter so predpogoj za doseganje samostojnosti in neodvisnosti na vseh področjih življenja. Eno izmed teh področij je tudi poklicno izobraževanje oziroma usmerjanje.

Osnovno poklicno izobraževanje in znanja ter spretnosti povezane z njim po navadi niso dovolj za osebe s slepoto in slabovidnostjo. S poklicnim izobraževanjem je potrebno pričeti v zgodnjih letih z zagotavljanjem konkretnih, neposrednih izkušenj z delom in nalogami ter odgovornostmi, ki jih delo prinaša. Če pa k temu dodamo še nizko stopnjo zaposlenosti oseb s slepoto in slabovidnostjo, vsekakor vemo, da je razvijanje tega področja izrednega pomena za življenje posameznika.

V prispevku bodo predstavljeni rezultati raziskave, v okviru katere smo preverili, katera znanja, spretnosti in veščine mladostniki s slepoto in slabovidnostjo, ki se šolajo v Zavodu za slepo in slabovidno mladino v Ljubljani, še potrebujejo za samostojno in neodvisno življenje ter lažji prehod na trg dela. Na osnovi kvalitativne in kvantitativne analize so v zaključku oblikovani predlogi za aktivnosti, ki tako posameznika kot njegovo družino in širše okolje opremijo s kompetencami za učinkovitejše prehajanje med posameznimi kritičnimi obdobji.

SISTEMSKE SPREMEMBE ZA TRAJNOSTNO SKRB ZA KVALITETO ŽIVLJENJA OSEB S POSEBNIMI POTREBAMI

Vinko Logaj

CIRIUS Kamnik

Sodoben pogled na urejanje položaja oseb s posebnimi potrebami temelji na človekovih pravicah, ki pomenijo zagotavljanje enakih možnosti in enake obravnave za vse ter prepoved diskriminacije. Z Ustavo RS so v Sloveniji vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine. Otroci z motnjami v telesnem ali duševnem razvoju ter druge huje prizadete osebe imajo pravico do izobraževanja in usposabljanja za dejavno življenje v družbi, ki se financira iz javnih sredstev. Poleg ustavnih določb pa je v slovenski pravni red z nacionalnimi dokumenti in zakoni za področje izobraževanja, usposabljanja ter zaposlovanja oseb s posebnimi potrebami implementiranih vrsta dokumentov in projektov, ki so bili sprejeti na ravni EU.

Pri sistemskem urejanju področja oseb s posebnimi potrebami, zlasti v starostnem obdobju, ki ga zaznamuje prehod iz izobraževanja na trg dela, so osnova analize institucij o trenutnem stanju. Izkušnje in spremljava posameznikov s posebnimi potrebami pa nakazujejo opolnomočenje oseb s posebnimi potrebami skupaj z okoljem, v katerem bodo te osebe kasneje integrirane, že v času formalnega izobraževanja. Tako bodo vzpostavljeni boljši pogoji za prehod oseb s posebnimi potrebami za vstop na trg dela ali v obdobje delovne okupacije. Praksa na enem od možnih modelov, ki ga s projektom razvija Center za izobraževanje in rehabilitacijo Kamnik, nakazuje odpravo togosti pri izvedbenih delih kurikulumov, aktualizacijo programov izobraževanja in usposabljanja, odmik od podobnosti izvedbenih kurikulumov za otroke s posebnimi potrebami od kurikulumov v večinskih šolah oziroma poglobljeno pripravo individualiziranih programov. Ponuja se nova vloga institucionalnega okolja, ki jo utemeljujejo tudi podatki, ki kažejo, da je v sodobni globalni družbi manj delovnih mest, kot je potreb po zaposlitvi, da je več oseb s posebnimi potrebami, kot je zanje delovnih mest, da na trgu dela obstaja »konkurenca«, ki pomeni možnost prilagajanja tržnim razmeram in je tekmovanje, na katerem uspehe dosegajo tisti, ki so v svoji panogi najmočnejši. Globalni svet je s tehnologijo in razvojem dosegel stanje, ko gospodarska rast generira brezposelnost, v družbi pa se je razvila moč posameznih družbenih skupin (izobraževalcev, delodajalcev, lokalnih skupnosti, združenj, formalno oblikovanih segregiranih okolij ipd.), ki kreirajo prostor oseb s posebnimi potrebami za njihovo vpetost, pripadnost in samouresničevanje, torej kreirajo zaposlitev. Tako kot za večinsko populacijo, je tudi za osebe s posebnimi potrebami najboljša varovalo pred socialno izključenostjo primerna zaposlitev ob upoštevanju pravic, potreb in zmožnosti, ki je lahko tudi pod posebnimi pogoji kot delovna okupacija.

Glede na trende v globalnem svetu je pričakovati, da se bodo brez koherentnega delovanja vseh družbenih skupin razlike med večinsko populacijo in osebami s posebnimi potrebami povečevale. Ker sodobna podjetja danes delujejo povsem drugače kot pred desetletjem, je nujen tudi nov pristop za socialno vključevanje na nesegregiran način.

OD INSTITUCIONALIZIRANE SKRBI K SKUPNOSTNI SKRBI ZA MLADE S POSEBNIMI POTREBAMI

Dušan Rutar

CIRIUS Kamnik

V prispevku se lotevam nove ideje, ki presega dosedanja razmišljanja o integraciji in inkluziji hendikepiranih ljudi, presega pa tudi utrjeno razmišljanja o deinstitucionalizaciji.

Nova ideja je tale: glas hendikepiranih ljudi je družbeno močan natanko toliko, kolikor je zavezan dobrim idejam v strogem pomenu besede. Brez kreativnih dejanj seveda ni dobrih idej. Kreativnost in dobre ideje so temelj tega, kar imenujemo v žargonu engaged community ali vključena, zainteresirana skupnost. Ne gre torej za vključevanje hendikepiranih ljudi v občestvo kot doslej, temveč za preoblikovanje, vključevanje samega občestva.

V takem občestvu ne govorimo več o skrbi za hendikepirane posameznike in posameznice, temveč o ustvarjanju vzdušja ali ozračja solidarnosti, kreativnosti oziroma uspešnosti (climate of achievement).

CIRIUS Kamnik se loteva novega projekta, s pomočjo katerega bomo skušali razširiti nove ideje v slovenskem prostoru ter ponuditi nove oblike usposabljanja mladih hendikepiranih ljudi, da bodo ideje tudi zaživele.

Usposabljanje zajema poleg modulov, kot so fotografska dejavnost, izdelovanje vitražev in mozaikov, še nove izobraževalne module, ki so naštetih spodaj.

Civilnodružbena pismenost

Sodelovanje in solidarnost

Komuniciranje

Kreativnost

Kritično mišljenje

Okoljevarstvena pismenost

Medijska pismenost

Globalna zavest

Zdravje

Življenje in kariera

Družbena pravičnost

Profesionalni razvoj in podjetništvo

Glas mladih

Medmrežje, video in sodobne digitalne tehnologije

Namen usposabljanja mladih hendikepiranih ljudi je: poudarjanje sodelovanja namesto vključevanja; samovrednotenje in samoocenjevanje namesto odvisnosti od drugih; razvite komunikacijske in druge kognitivne sposobnosti ter zmožnosti za reševanje problemov namesto čakanja, da bodo probleme reševali drugi; spodbujanje učenja, ki temelji na raziskovanju (inquiry-based learning), ne na učenju na pamet.

Ključna razsežnost projekta je koncept, ki ga po svetu že nekaj časa imenujejo šola za XXI. stoletje. Želimo torej razvijati šolo za XXI. stoletje in usposabljati mlade ljudi za povsem nova znanja, spretnosti in veščine, zaradi katerih bodo bolj samostojni in neodvisni, obenem pa bolje opremljeni za kreativno delo v občestvu.